

*Memorieboek of
calendarium-necrologium
van het
St. Plechelmuskapittel Oldenzaal*

A A N T E K E N I N G E N
bij de
K A L E N D E R
van het
M E M O R I E B O E K

---

door Gerard Bartelink

Inleiding

De hierna opgenomen aantekeningen volgen de liturgische kalender, zoals deze tussen 1455 en 1474 in het Oldenzaalse memorieboek vastgelegd werd, op de voet. Ze geven aanvullende informatie over de kerkelijke feest- en gedenkdagen die, in meerdere of mindere mate, in de liturgie van het Sint-Plechelmuskapittel gevierd werden.

Een belangrijk onderdeel van die kalender betreft de namen van de heiligen die vermeld worden. Van sommige heiligen werd de gedachtenis als een verplicht feest gevierd; hun naam staat dan in rood genoteerd. Ook werd in dat geval het octaaf gevierd: de achtste dag, die als zodanig, en in rood onderstreept, werd aangegeven op de kalender. Zie daarvoor de

transcriptie van het memorieboek. Deze zogeheten verplichte feesten stonden over het algemeen ook op de liturgische kalenders van de overige kerken van het middeleeuwse bisdom Utrecht. De uitzondering was de plaatselijke patroon, Plechelmus, die alléén in zijn ‘eigen’ kerk te Oldenzaal een luisterrijk feest kende. In de meeste andere kerken van het bisdom stond Plechelmus op 15 juli als ‘gewoon’ feest, als gedachtenis, genoteerd.

Er is tot slot nog een categorie aantekeningen, die heel specifiek de Oldenzaalse situatie of enkele algemene zaken betreft. Opmerkingen over bepaalde heiligen, over zaken als voor- en achternamen uit het memorieboek, gebruikte muntsoorten, schenkingen en topografische details. Deze aantekeningen zijn gekoppeld aan het betreffende onderwerp op de kalender en aldaar aangegeven.

Deze opmerkingen staan, **vet**, genoteerd bij de volgende data: **5 januari, 3 en 11 februari, 16 en 23 maart, 10 en 17 april, 3, 14 en 25 juni, 24 juli, 20 augustus, 16 november en 18 en 28 december.**

Het idee voor deze ‘Aantekeningen’ is van Jan Oude Nijhuis en ze zijn voorjaar 2009 samengesteld door Gerard Bartelink; deze inleiding en de eindredactie van de tekst is van Guus Goorhuis. In de zomer van 2009 is deze tekst, samen met de transcriptie, vertaling en registers van het memorieboek op de website www.plechelmusbasiliek.nl geplaatst. De belangstellende lezer kan hieruit vrijelijk citeren, zij het met verwijzing naar de bron en de bewerkers ervan.

JANUARI

1 jan. De besnijdenis van de Heer

Terwijl het feest van de besnijdenis van de Heer in Gallië en Spanje al in de zesde eeuw gevierd werd, volgde Rome pas in de elfde eeuw.

2 jan. Octaaf van Stephanus, de eerste martelaar

In de oude Calendaria was ruimte om de grote feesten van het kerkelijk jaar - met name de feesten van de Heer, van Maria en de apostelfeesten - een sterk accent te geven door ze voor te bereiden met een vigiliedag en met een octaafdag af te sluiten. In het **Oldenzaals**

Memorieboek (in het vervolg Old. Mem.) komen de volgende octaven voor: 3 jan. Johannes de evangelist, 4 jan. Onnozele kinderen, 13 jan. Epiphanie, 28 jan. Agnes, 24 mei Hemelvaart, 1 juli Johannes de Doper, 6 juli de apostelen Petrus en Paulus, 7 juli Paulus, 9 juli Visitatie van Maria, 21 juli Plechelmus, 17 aug. Laurentius, 22 aug. Maria ten Hemelopneming, 15 sept. Maria Geboorte, 18 nov. Martinus, 7 dec. Andreas.

3 jan. Octaaf van Johannes de evangelist

4 jan. Octaaf van Onnozele kinderen

5 jan. De belijder Symeon. Vigilie

Symeon de Styliet (de Oudere) leefde in de vijfde eeuw als kluizenaar in het noorden van

Syrië, eerst in de woestijn, dan in het gebergte. Om zich aan bezoekers te onttrekken ging hij op een steeds hoger gemaakte zuil staan. Zijn nagedachtenis viel vroeger in het westen op 5 jan. maar werd later naar andere data verschoven.

--De naam Lumma biedt de gelegenheid tot enkele opmerkingen over de in het Old. Mem. voorkomende vrouwennamen. Korte niet of nauwelijks gelatiniseerde vormen (dikwijls van Germaanse origine) zijn bij de namen van vrouwen veel frequenter dan bij die van mannen. Daar komt nog bij dat de vrouwennamen in het algemeen in het Old. Mem. in de minderheid zijn. Het zijn veelal de mannen die handelend optreden en contractuele verplichtingen aangaan en daarbij wordt in veel gevallen volstaan met de toevoeging 'en zijn vrouw', die naamloos blijft. Bij de - uiteraard vrouwloze - kanunniken en vicarissen wordt soms een dienstbode (famula) genoemd, bijv. Elzeke (14 juli).

De mannennamen in het Old. Mem. hebben overwegend een wat officiëler karakter: geen gangbare roepnamen als Beernd en Johan mmaar de Latijnse vormen Bernardus en Johannes. Latinisering kon bij de vrouwennamen gewoonlijk achterwege blijven, zodat we hier dichter bij de namen van alledag staan. Bovendien hoefde men om een Latijnse vorm te krijgen soms alleen maar de slotklinker in een a te veranderen (Jutte-Jutta; Fenne-Fenna).

De hier op 5 jan. voorkomende naam Lumma is een van de talrijke tweelettergrepige vrouwennamen in het Old. Cal., zoals Daye, Delze, Gheze, Ghude, Locke, Lubbe, Menthe, Mette, Rixa, Talle, Tibbe (Tybbe), Wemka, Wybbe. Daarnaast treffen we regelmatig drielettergrepige woorden aan met het accent op de eerste lettergreep, zoals Ebele, Elsebe, Engele, Fendele, Fenneke, Gostuwa (Gostua), Heylike, Wabele. Tot deze categorie behoren ook sommige verkleinwoorden: Hazeke, Lammeke, Leydeke, Lummeke, Zweneke.

Dat een vaste uniforme spelling in oude teksten ontbreekt, springt juist bij namen in het oog. Zo vinden we naast elkaar Berta en Bertha, Cunnegundis en Kunegundis, Gertrudis en Ghertrudis, Geze en Gheze, Margarita en Margrete, Sweneke en Zweneke. Bij de adel en in voorname kringen dragen de vrouwen gewoonlijk wel officiële en plechtige namen.

6 jan. Epiphanie (De verschijning van de Heer)

Het feest van Epiphanie, het zichtbaar worden van Gods Zoon op aarde, vertoonde oorspronkelijk verschillende aspecten waarvan de openbaring aan de magiërs uit het oosten (Matth. 2,1-2) er één was. Geleidelijk werden deze magiërs, ook in de kunst, tot de Drie Koningen (definitief sedert de zesde eeuw). In het Old. Mem. worden de Drie Koningen op 27 juli genoemd: het betreft de overbrenging van hun relieken naar Keulen in 1164. In de Oldenzaalse kapittelkerk van St. Plechelmus bevond zich een Driekoningenaltaar met een daaraan verbonden vicaris.

7 jan. De martelaren Felix en Januarius

Felix en Januarius behoren tot een reeks van 7 martelaren die op 10 juli worden herdacht in het Martyrologium Romanum (in het vervolg Mart. Rom.). Gebruikt is de nieuwe Nederlandse standaardeditie: Romeins Martyrologium, Vlagtwedde 2008). Uiteenlopende martelaren, op verschillende begraafplaatsen in Rome bijgezet, zijn bewust tot het heilig zevental samengevoegd: Felix en Philippus werden in de catacombe van Priscilla begraven; Vitalis, Martialis en Alexander op de begraafplaats van Jordani; Silanus op die van Maximus, en Januarius in de catacombe van Praetextatus. In het Old. Mem. zijn de eerste en

de laatste van het zevental genoemd.

--Dat er in dit Mem. - toch min of meer een lokale variant van het Mart. Rom. - veel martelaren uit Rome voorkomen is gemakkelijk te verklaren. Meer dan waar ook in het westen waren in de Romeinse catacomben martelaren uit de vroege tijd van de Kerk begraven, men beschikte er over veel relieken en menige kerk werd sedert de vierde eeuw boven de martelaarsgraven gebouwd. Vanuit de stad Rome, met de graven de de apostelen Petrus en Paulus, waar de opvolger van Petrus zetelde, werden relieken naar tal van plaatsen gezonden, waardoor de daar gebouwde kerken hun naam aan Romeinse heiligen ontleenden.

8 jan. De martelaar Lucianus

Te Nicomedia in Bithynië (in het noordwesten van het huidige Turkije) onderging Lucianus, priester van de kerk van Antiochië, in 312 de marteldood onder de regering van de Oostromeinse keizer Licinius. In het Mart. Rom. op 7 jan.

9 jan. De maagd Basilissa

In het Mart. Rom. is Basilissa naar 6 jan. verschoven waar ze onder de glans van het hoogfeest van Epiphanie verbleekt. Samen met de martelaar Julianus onderging ze in de vierde eeuw de marteldood in de Thebaïis in Midden-Egypte.

10 jan. Paulus, de eerste kluizenaar

De Egyptische monnik Paulus (ca. 228-341) zou zich tijdens de vervolging van keizer Decius in de woestijn hebben teruggetrokken en negentig jaar in een berghol hebben geleefd. De kluizenaar Antonius (zie 17 jan.) zou hem kort voor zijn dood bezocht hebben en naderhand, geholpen door twee leeuwen, hebben begraven. Door Paulus als de 'eerste eremiet' te betitelen volgt het Old. Mem. een traditie die op Hieronymus' Leven van Paulus teruggaat, in feite een vie romancée. Terwijl Antonius het in het Old. Mem. met de algemene titel 'monnik' moet doen, heeft hij in feite betere historische papieren.

11 jan. De belijders Petrus en Severus

Onduidelijk is wie hier bedoeld worden.

12 jan. De martelaar Satyrus

Satyrus (Saturus) behoorde tot een groep martelaren die op 7 maart 202 in Carthago (Tunesië) de marteldood ondergingen. Hiervan maakten ook Saturninus en Revocatus deel uit, alsmede Perpetua en haar slavin Felicitas (zie 7 mrt.). Een verslag van hun gevangenschap en marteldood is bewaard gebleven waarin ook enkele bladzijden van Satyrus' hand zijn. In zijn weerspiegeling van de ideeën over het martelaarschap is het een van de mooiste vroegchristelijke geschriften.

Van de groep martelaren is er slechts één genoemd. Dat verschijnsel vinden we meermalen in het Old. Mem. Vooral bij in hetzelfde proces veroordeelde martelaren wordt alleen de voornaamste genoemd, meestal de eerste van de reeks. Soms volstaat men met de toevoeging 'en gezellen' of 'en anderen' (zie bijv. onder 17 juli, 19 okt., 27 en 28 nov., 14 en 19 dec.).

13 jan. Octaaf van Epiphanie

14 jan. De martelaar Pontianus

Volgens de overlevering werd Pontianus ten tijde van keizer Antoninus Pius (138-161) bij Spoleto in Umbrië (Midden-Italië) eerst gezeseld en daarna met het zwaard doorboord. In het Mart. Rom. op 19 jan. In de tiende eeuw zorgde bisschop Balderik van Utrecht ervoor dat

zijn relieken naar Utrecht overgebracht werden.

15 jan. Abt Maurus

Abt Maurus (zesde- zevende eeuw) was een leerling van Benedictus die ook in Gregorius' Leven van Benedictus vermeld wordt. In de negende eeuw ontstond het verhaal van Maurus' zending naar Gallië, waar hij in het bisdom Angers het befaamde klooster Glanafolium (Glanfeuil) zou hebben gesticht, het latere Saint-Maur-sur-Loire. De toenmalige abt Odo wenste namelijk zijn abdij voor te stellen als de bakermat van het Benedictijnse leven in Frankrijk.

Dat de Angelsaksische predikers die in onze regio gemissioneerd hebben, Benedictijnen waren, verklaart mede dat deze in het Old. Mem. goed vertegenwoordigd zijn (zie bijv. 26 mei Beda en 5 okt. Placidus).

16 jan. Paus Marcellus

Paus Marcellus I (ca. 307-308) die een roerige Romeinse gemeente bestuurde, werd begraven in de catacombe van Priscilla aan de Via Salaria Nova. In zijn grafinscriptie vermeldt paus

Damasus (364-382) dat hij mishandeld werd door afvalligen die een door hem opgelegde boetedoening weigerden en dat hij na een valse aanklacht verbannen werd. Ook in het Mart.

Rom. op 16 jan.

--In het Old. Mem. worden 22 pausen herdacht die bijna alle in de eerste vier eeuwen geleefd hebben. Ze vormen een kernbestanddeel van de in het Mart. Rom. herdachte heiligen en zijn, met nauwelijks wijzigingen, in de data van herdenking in het Old. Mem. overgenomen. Bijna allen zijn martelaren of gelden als zodanig.

Evenals de vele uit Rome afkomstige martelaren drukken ook de bisschoppen van de stad (de pausen) een specifiek stempel op het Old. Mem. Hun lijst (volgens de jaarronde) omvat de volgende namen: 16 jan. Marcellus (307-308); 20 jan. Fabianus (236-230); 4 mrt Lucius (253-254); 12 mrt Gregorius (590-604); 11 apr. Leo (440-461); 12 apr. Julius (337-352); 20 apr. Victor (189-198?, de data van de pausen uit de eerste twee eeuwen liggen niet geheel vast); 22 apr. Gaius (282-295?); 26 apr. Cletus (79-92?); 27 apr. Anastasius (399-402); 25 mei Urbanus (222-230); 30 mei Felix (ca. 260-273); 29 juni Petrus (en verder de feesten Petrus' Stoel 22 febr. en Petrus' Banden 1 aug.); 2 aug. Stephanus (254-257); 6 aug. Sixtus II (257-258); 7 okt. Marcus (336); 14 okt. Callistus (217-222); 20 nov. Pontianus (230-235); 23 nov. Clemens (92-101); 26 nov. Linus (64-79?); 11 dec. Damasus (366-384); 31 dec. Silvester (314-335).

17 jan. De monnik Antonius

De Egyptische monnik Antonius (251-356) had grote betekenis voor het monachisme in de vorm van het kluizenaarsleven. Zijn vele leerlingen verspreidden zijn ascetische ideeën. Aan zijn leven wijdde Athanasius, bisschop van Alexandrië, niet lang na 356 een invloedrijk geschrift dat door inhoud en vorm zeer bepalend geweest is voor de christelijke hagiografie.

In het Mart. Rom. en in het oosten eveneens op 17 jan. Zie ook 10 jan. (de kluizenaar Paulus).

18 jan. De maagd Prisca

Prisca (vóór 499) is de titelheilige van een basiliek op de Aventijn, een heuvel in Rome. Ook in het Mart. Rom. op 18 jan.

19 jan. Marius en Martha

Te Rome werden in de vierde eeuw de martelaren Marius en Martha bijgezet op de begraafplaats Ad Nymphas aan de Via Cornelia bij de dertiende mijlsteen vanaf de stad, samen met de martelaren Audifax en Abacus. Ook in het Mart. Rom. op 19 jan.

20 jan. De martelaren Fabianus en Sebastianus

Fabianus werd als leek tot het pausschap geroepen. Door zijn tijdgenoot Cyprianus, bisschop van Carthago, werd hij geprezen en onder de vervolging van keizer Decius (ca. 250) onderging hij de marteldood. Op 20 jan. 250 werd hij bijgezet in de catacombe van Callistus aan de Via Appia.

Sebastianus, afkomstig uit Milaan, verwierf de martelaarskrans omtrent 300 te Rome tijdens de vervolging van Diocletianus en werd eveneens in de catacombe van Callistus begraven.

Beide martelaren ook in het Mart. Rom. op 20 jan.

21 jan. De maagd Agnes

De gedachtenisdag van deze beschermheilige van het Oldenzaals Agnesklooster was in de kerken van West-Europa een grote feestdag (met octaaf op 28 jan.). Omtrent 300 onderging Agnes als jong meisje te Rome de marteldood. Bij haar graf werd een kerk gebouwd waar haar jaardag plechtig werd gevierd. Gregorius de Grote celebreerde daar meermalen een dergelijke jaardienst en stelde haar in zijn preek alle aanwezigen effectvol ten voorbeeld: 'Zo overtreft een zwak meisje ons mannen. Wat moeten we zeggen als wij, futloos in het beoefenen van de deugden ondanks onze indrukwekkende baarden, jonge meisjes het rijk der hemelen zien binnengaan?' Ook in het Mart. Rom. op 21 jan.

22 jan. De martelaar Vincentius

Vincentius, diaken te Zaragoza in Spanje, werd onder keizer Diocletianus te Valencia op de pijnbank gemarteld en met gloeiende platen gefolterd. Samen met Stephanus en Laurentius behoorde hij tot de bekendste diaken-martelaars. Ook in het Mart. Rom. op 22 jan.

23 jan. Emerentiana en Macarius

De martelares Emerentiana (Rome, vierde eeuw) werd op de grote begraafplaats aan de Via Nomentana bijgezet. Ook in het Mart. Rom. op 23 jan.

Macarius (de Grote) was als abt van een klooster in de Scetische woestijn een van de bekendste monniken uit Noord-Egypte (vierde eeuw). In het Mart. Rom. enkele dagen eerder, op 19 jan.

24 jan. De apostel Timotheus

Timotheus was leerling van de apostel Paulus, wiens bekering de volgende dag herdacht wordt. Dat een apostelleerling als apostel wordt aangeduid, weerspiegelt het taalgebruik uit de eerste twee eeuwen van de Kerk, toen het woord apostel ook nog de meer algemene betekenis van geloofsverkondiger of missionaris had. De twee brieven die Paulus aan Timotheus geschreven heeft, behoren tot de nieuwtestamentische geschriften. In het Mart. Rom. wordt Timotheus samen met Titus, een andere leerling van Paulus, twee dagen later, op 26 jan., herdacht.

25 jan. De bekering van Paulus

Nadat de apostel Paulus door zijn bekering in Damascus (Syrië) van christenvervolger evangelieverkondiger geworden was, heeft hij een groot aantal christelijke gemeenten gesticht, tot in Rome toe, waarvan in de Handelingen van de apostelen verslag gedaan wordt.

26 jan. De martelaar Polycarpus

Volgens de traditie was Polycarpus (ca. 66-155) leerling van de apostel Johannes en gold hij als zodanig als de laatste getuige van het apostolisch tijdperk. Bijna negentig jaar oud onderging hij in het amfitheater van Smyrna de marteldood op de brandstapel. De uitvoerige beschrijving van zijn martelaarschap - in de vorm van een brief aan een naburige gemeente - is een belangrijk authentiek document. In het Mart. Rom. op 23 febr.

27 jan. Johannes Chrysostomus

Johannes, die later vanwege zijn welsprekendheid Chrysostomus (Guldenmond) genoemd werd, was van 398 tot 407 bisschop van Constantinopel. Hij heeft honderden preken en bijbelcommentaren nagelaten. Op weg naar zijn verbanningsoord in de Kaukasus is deze kerkleermeester uit het oosten op 14 sept. 407 van ontbering gestorven. In het Mart. Rom. op 13 sept.

28 jan. Octaaf van Sint Agnes

29 jan. Bisschop Valerius

Valerius (eind derde eeuw) was de tweede bisschop van Trier. Ook in het Mart. Rom. op 29 jan.

30 jan. De maagd Aldegunde

Aldegunde (ca. 684 gestorven) was abdis te Maubeuge (in het noorden van Frankrijk) ten tijde van koning Dagobert. Ook in het Mart. Rom. op 30 jan.

31 jan. De martelaar Ignatius

Evenals Polycarpus (zie 26 jan.) gold Ignatius als leerling van de apostel Johannes. Hij zou de opvolger zijn van Petrus als bisschop van Antiochië (Syrië). Onder keizer Trajanus (98-117) werd hij veroordeeld om in Rome in het Colosseum voor de wilde dieren geworpen te worden (ca. 110). De zeven van hem bewaard gebleven brieven zijn - als behorende tot de alleroudste christelijke geschriften - van onschatbare waarde. In het Mart. Rom. op 17 okt.

FEBRUARI

1 febr. De maagd Brigida

De abdis Brigida (ca. 520) stichtte te Kildare in Ierland een van de eerste Ierse kloosters en zette de door Patricius (Patrick) begonnen verkondiging voort. In het Mart. Rom. eveneens op 1 febr.

2 febr. Maria Zuivering

3 febr. Bisschop Blasius

Bisschop Blasius onderging ca. 320 onder de Oost-Romeinse keizer Licinius de marteldood te Sebaste in Armenië.

--Er wordt hier vermeld dat het huis van Johannes Scepeler bij de proosdij lag, evenals dat van Johannes Bonyngerhove (20 juni). Ook elders in het Old. Mem. wordt de ligging van huizen binnen Oldenzaal enigszins gepreciseerd met de vroeger gebruikelijke benaderende lokaliseringen. Een markant gebouw als de proosdij was vanzelfsprekend een blikvanger. Herhaaldelijk worden de burens genoemd: het huis van Jutta ten Berket was naast dat van Fredericus Simerinc gelegen (...), het Plechelmushuis bij dat van Jeger (15 sept.) en de woningen van Engelbertus Becker en Johannes Petrinc lagen eveneens naast elkaar (30 apr.). Verder lezen we dat het huis van de (ge)broeders van Duvelskote naast dat van Johannes van Besten lag en de woning van Gertrudis van Heiden naast die van Johannes Schulte (28 aug.).

Er worden huizen aan of bij de markt genoemd: van Fenna Dalkate (23 nov.), van Bernardus Hundepipen (27 jan.) en van Gerardus Wiferdinc. Algemeener is de vermelding van de ligging 'bij de stadspoort' of 'bij de stadsmuur' (Henricus Brunger, 13 apr.; Johannes Luttkehues, 15 mei; Bertoldus, 5 okt.; Gerardus Enzink, 17 dec.). Bij of naast het kerkhof woonden Johannes Brunync (8 aug.; 19 okt.) en Johannes Koster.

Verdere informatie uit het Old. Mem.: Johannes Ozenbrugge woonde aan de Steenstraat (31 aug.) en Antonius Nitert aan de Bisschopsstraat (16 nov.). Het huis van Gheze Roleve - naderhand van Rudolphus van Bervorde - stond bij de Steenpoort (3 juni; 24 juli). Bij de Bisschopspoort waren de woningen van Gherardus Kerstiens (28 jan.) en van Jacobus Bodeker (3 okt.) gelegen.

4 febr. Phileas

Tijdens de vervolging van Diocletianus (ca. 305) werd bisschop Phileas van Thmuis (in Noord-Egypte) samen met de officier Philoromus te Alexandrië onthoofd. In het Mart. Rom. eveneens op 4 febr.

5 febr. De martelares Agatha

Onder keizer Decius (ca. 251) stierf Agatha te Catania op Sicilië de marteldood. In het Mart. Rom. ook op 5 febr.

6 febr. De maagd Dorothea

Te Caesarea, de hoofdstad van Cappadocië in Klein-Azië, werden in de vierde eeuw Dorothea en de leraar Theophilus als christenen terechtgesteld.

7 febr. Bisschop Augulus

Augulus (in het Mart. Rom. op 30 apr.) was bisschop van Viviers aan de Rhône (7de eeuw). Hij zou de bouwheer zijn van het eerste ziekenhuis in deze stad en tal van slaven hebben vrijgekocht.

8 febr. De belijder Dionysius

Dionysius, bisschop van Alexandrië (ca. 260), was een goed opgeleid man, van wie Eusebius van Caesarea enkele brieffragmenten citeert. In het Mart. Rom. op 8 apr.

9 febr. De maagd Apollonia

Apollonia, maagd en martelares, werd ca. 250 tijdens de vervolging van keizer Decius in het Egyptische Alexandrië na te zijn gefolterd aan de vlammen prijsgegeven. Ook in het Mart. Rom. op 9 febr.

10 febr. De maagd Scholastica

Scholastica (gestorven ca. 540) is de zus van Benedictus, de stichter van de orde van de Benedictijnen. Ook in het Mart. Rom. op 10 febr. (zie 21 mrt).

11 febr. Bisschop Desiderius

Bisschop Desiderius van Vienne in de Provence werd, omdat hij koningin Brunhilde om haar fouten berispt had, verbannen en daarna op haar bevel gestenigd (ca. 606). In het Mart. Rom. op 26 mei.

--Van de hier in het Old. Mem. genoemde **Kamp upden Woert** (Campus prope Woert) is de ligging bekend: aan de westzijde van Oldenzaal, buiten de Deurningispoort (zie ook 18 mrt.). Met 'kamp' wordt een afgebakend stuk land aangeduid. Verschillende kampen droegen een naam die in de wijde omtrek bekend was. De in de nabijheid van de **Kamp upden Woert** gelegen **Beyerscamp** was onder meer in gebruik bij de eerwaarde heer **Johannes Duvelkens** die daarvoor jaarlijks 4 goudgulden betaalde (3 juli).

Verder was er de **kamp Upden Nijenvelde** die naast die van de vicaris van St. Lambertus lag en voor 12 kromsterten in bezit van Hendrik Lot gekomen was (2 juli). Bij **Nijenveld** lag ook een **kamp van Johannes Waninck** (8 juni). De benamingen van de in de buurt van Oldenzaal gelegen kampen moeten algemeen bekend geweest zijn, zodat vaak een algemeen lokaliserend kon volstaan als 'bij de stadsgracht' (de **kamp van Hillebrandinc** 26 febr.; 15 sept.). Concreter is de aanduiding van de **kamp Inslach**: 'bij de **Zodenberger Esch**' (4 apr.). De **Roggenkamp** ligt 'in de buerschap **Berghuizen**' (17 mei; 10 aug. en 18 okt.). Ook kan een **kamp aangeduid** worden als horend bij een bepaald erf, zoals 'bij **Luttikehues in Beuningen**' (22 juni) of 'de **Horstkamp** bij het erf **Buerwinkel bij Lage**' (29 apr.).

--Het lijkt nuttig ook het gegeven onder 11 febr. te releveren dat 12 florijnen (Rijnse goudgulden) bestemd zijn om jaarlijks één mud rogge op te brengen, omdat hier de verhouding tussen hoofdsom (in geld) en rente (in natura) zichtbaar wordt. Dezelfde verhouding vinden we in een notitie bij 22 juli: in 1551 laat kanunnik **Joannes van Beveren** 14 Rijnse goudgulden na aan het Kapittel, die een jaarlijkse rente van 2 mud (rogge) opleveren. En bij 22 febr.: een jaarlijkse afdracht van 1 molt kan worden afgekocht voor 21 Rijnse gulden. Het afkopen gaat in geld (zie ook 20 apr.). We constateren verder dat de Rijnse gulden (Rijnlandse goudgulden) in het Old. Mem. het meest genoemd wordt.

Bij de gedachtenis van ridder **Johan Hundeborch** (13 apr.) wordt een bedrag in oude schilden genoemd (13 apr.). Voor een jaarlijkse afdracht van 3 mud zal hij eerst een bedrag aan rente geven, totdat hij 21 oude schilden in de munt van de koning van Frankrijk, die jaarlijks 3 mud rogge zullen opleveren, aan het Kapittel zal overhandigen.

12 febr. De maagd Eulalia

Eulalia, maagd en martelares, stierf op jeugdige leeftijd yr Mérida in Portugal de marteldood (304, tijdens de vervolging van Diocletianus). In het Mart. Rom. op 10 dec. Op die dag komt Eulalia in het Old. Cal. nogmaals voor.

13 febr. De maagd Ermonhilde

De Angelsaksische Ermonhilde, dochter van de koning van Kent, is een lokale heilige die niet in het Mart. Rom. opgenomen is. Dat ze in het Old. Mem. voorkomt, weerspiegelt de Angelsaksische invloed. Andere voorbeelden daarvan: 20 mrt. Cuthbertus; 9 mei Andreas (translatie); 26 mei Beda; 22 juni Albanus; 5 aug. koning Oswald. Verder de gedenkdagen van de Angelsaksische geloofsverkondigers: 26 mrt. Ludgerus; 8 mei Wiro; 5 juni Bonifatius; 25 juni Lebuinus; 15 juli Plechelmus (4 aug. translatie)); 14 aug. Werenfridus; 10 sept. Othger; 3 okt. de twee Ewalden; 7 nov. Willibrordus.

14 febr. De martelaar Valentinus

Valentinus (ook in het Mart. Rom. op 14 febr.) stierf te Rome de marteldood (tijd onbekend). Hij werd begraven aan de Via Flaminia bij de Milvische brug aan de Tiber.

15 febr. De martelaar Faustinus

In het Mart. Rom. op dezelfde datum, maar vollediger: Faustinus en Jovita (tijd onbekend), die gemarteld werden in Brescia (Noord-Italië).

16 febr. De maagd Juliana

Juliana onderging de marteldood in Campanië, een landstreek ten zuiden van Rome (tijd onbekend). Ook in het Mart. Rom. op 16 febr.

17 febr. De martelaar Polychronius

Dat Polychronius als bisschop van Babylon onder Decius ca. 250 zou zijn gemarteld gaat terug op een legendaire passio en is volledig onhistorisch. Er kan evenwel een martelaar Polychronius bestaan hebben aangezien zijn verering ver (tot in de vijfde eeuw) teruggaat. Niet in het Mart. Rom.

18 febr. Bisschop Symeon

Volgens een oude overlevering zou Symeon de opvolger geweest zijn van Jacobus, de eerste bisschop van Jeruzalem. Onder keizer Trajanus werd hij in 107 op hoge leeftijd na zware foltering en gekruisigd. In het Mart. Rom. op 21 apr., zo ook in het Old. Mem. (als doublure).

19 febr. De priester Gabinus

Waarschijnlijk de Gabinus die in de vierde eeuw te Porto Torres op Sardinië de marteldood stierf en die in het Mart. Rom. op 30 mei herdacht wordt.

20 febr. De martelaar Nemesius

Dezelfde aanduiding komt in het Old. Cal. ook op 19 dec. voor. Dat er sprake is van een doublure lijkt minder waarschijnlijk, omdat de er ook in het Mart. Rom. tweemaal een martelaar Nemesius voorkomt (op andere dagen). Daarbij gaat het kennelijk om twee verschillende personen. Omdat aanwijzingen voor een verantwoorde keuze lijken te ontbreken worden beide martelaren hier gepresenteerd.

1. Martelaar te Alexandrië in Egypte tijdens de vervolging van Decius (251). Aanvankelijk was hij bij de rechter als christen aangegeven en vrijgesproken maar later werd hij gefolterd en samen met rovers verbrand (Mart. Rom. 10 sept.).
2. Martelaar te Rome (derde- vierde eeuw), één van de 7 gezellen van Symforosa. Ze werden aan de Via Tiburtina bij de negende mijlsteen vanaf de stad begraven (Mart. Rom. 18 juli).

21 febr. De tachtig heilige martelaren

Geen nadere gegevens bekend.

22 febr. Petrus' Stoel

Petrus' Stoel is het feest van de Cathedra (Zetel) van de apostel Petrus. Ook in het Mart. Rom. op 22 febr.

23 febr. De monnik Serenus

Het betreft hier wel Sirenus (of Sinerus) die leefde bij Sirmium in Pannonië. Aangeklaagd door een vrouw die hij had berispt, beled hij dat hij christen was, weigerde aan de goden te offeren en werd onthoofd (ca. 307). Ook in het Mart. Rom. op 23 febr.

24 febr. De apostel Matthias

Na Christus' hemelvaart werd Matthias ('de bijgelezene') in plaats van Judas tot apostel gekozen (Hand. 1,26). In het Mart. Rom. op 14 mei.

25 febr. De martelaar Victorinus

Victorinus behoorde tot de martelaren die in de eerste maanden van 250 in Carthago (Tunesië) gevangen genomen werden, omdat ze de decreten van keizer Decius tegen de christenen hadden genegeerd. Hij stierf de honger dood in de gevangenis.

26 febr. Bisschop Alexander

Bisschop Alexander van Alexandrië (313-328), die op het concilie van Nicea (325) aanwezig was, bestreed de priester Arius in zijn stad, de stichter van het naar hem genoemde arianisme. Ook in het Mart. Rom. op 26 febr.

27 febr. Bisschop Leander

Leander, tegen het einde van de zesde eeuw bisschop van Sevilla, bekeerde met hulp van koning Reccared de Westgoten in Spanje van het arianisme tot het katholieke geloof. In het Mart. Rom. op 13 mrt.

28 febr. Abt Romanus

Romanus (gestorven in 465) was de eerste die naar het voorbeeld van de oude Egyptische monniken in het ruige Juragebergte een kluizenaarsleven leidde. Geleidelijk volgden velen het voorbeeld van deze pionier. Romanus schreef ook - bijna een eeuw vóór Benedictus - een Regel voor het door hem gestichte klooster. In het Mart. Rom. eveneens op 28 febr.

MAART

1 mrt. De martelaar Donatus

In het Old. Mem. verschijnt de martelaar Donatus opnieuw op 7 apr., nu zonder het predikaat 'martelaar', maar wel met de toevoeging 'en anderen'. Tijdens de vervolging van Decius (ca. 250) verwierf hij in Carthago (Tunesië) samen met anderen de martelaarskrans. Zie Mart. Rom. op 19 apr.

2 mrt. De martelaren Jovinus en Basileus

De martelaren Jovinus en Basileus (Rome, vierde- vijfde eeuw) zijn te Rome bijgezet aan de Via Latina. In het Mart. Rom. zijn ze op 25 dec. geplaatst.

3 mrt. De martelaar Marinus

In Caesarea in Palestina onderging de soldaat Marinus de marteldood door onthoofding (omtrent 255, onder keizer Gallienus). Eveneens op 3 mrt. in het Mart. Rom., waar Asterius als zijn gezel in het martelaarschap wordt genoemd.

4 mrt. Lucius, paus en martelaar

Lucius, opvolger van paus Cornelius, werd uit Rome verbannen. Na zijn dood (254) werd hij in de catacombe van Callistus (de pauscatacombe) aan de Via Appia bijgezet. In het Mart. Rom. op 5 mrt.

5 mrt. De martelaar Phocas

In Sinope in Pontus (aan de Zwarte Zee-kust in Turkije) onderging de hovenier Phocas in de vierde eeuw de marteldood (in het Mart. Rom. eveneens op 5 mrt.). Omstreeks 400 hield bisschop Asterius van Amasea een mooie bewaard gebleven preek op deze in het oosten zeer gevierde martelaar.

6 mrt. De martelaren Victor en Victorinus

In het Griekse Corinthe (er worden in de min of meer legendaire berichten ook andere plaatsen vermeld) ondergingen de martelaren Victor en Victorinus samen met 5 anderen tijdens de vervolging van keizer Decius (250) de marteldood. In het Mart. Rom. op 31 aug. Elders is 25 febr. de herdenkingsdag.

7 mrt. Perpetua en Felicitas

Samen met andere catechumenen werden Perpetua en Felicitas onder keizer Septimius Severus in 202 gevangen genomen en in Carthago (Tunesië) voor de wilde dieren geworpen. In het Mart. Rom. eveneens op 7 mrt. Ook de martelaar Satyrus (in het Old. Mem. op 12 jan.) maakte deel uit van deze groep martelaren.

8 mrt. De diaken Pontius

Geerdink die hier Pontianus schrijft, blijkt zich bij het transcriberen te hebben vergist. De diaken Pontius uit Carthago (in het huidige Tunesië) was jarenlang een toegewijd helper van bisschop Cyprianus (249-258). Het korte geschrift dat Pontius over Cyprianus geschreven geeft, is betrouwbaar en waardevol.

9 mrt. Bisschop Gregorius

Welke Gregorius hier bedoeld is, lijkt niet zonder meer vast te stellen.

10 mrt. Abt Clodoveus (= Droctoveus)

Geerdink noteert bij abt Clodoveus: 'Deze heilige komt in geen ander martyrologium voor.' In feite betreft het hier evenwel abt Droctoveus die in het Mart. Rom. een dag eerder (op 9 mrt.) herdacht werd. Deze ca. 580 gestorven abt was door zijn leermeester Germanus van Autun aan het hoofd gesteld van een in Parijs gesticht monnikenklooster.

Er is een foutieve schrijfwijze in het spel. Onze (of een vroegere) afschrijver dacht er blijkbaar goed aan te doen de zeldzame en hem onbekende naam Droctoveus te corrigeren door het begin te vervangen door Clodo waarmee een aantal bekende Frankische namen, zoals Clodoaldus, beginnen.

11 mrt. De veertig martelaren

Onder keizer Licinius (308-324), heerser over het oosten van het Romeinse rijk, werden bij Sebaste in Armenië veertig christensoldaten gevangen gezet en gefolterd. Volgens de overlevering moesten ze de nacht in barre omstandigheden op een bevroren meer doorbrengen waarna hun de botten gebroken werden. Al spoedig werden ze in het oosten veel vereerd. Beroemd was een preek van Basilius de Grote waarin hun jaardag herdacht werd.

12 mrt. Paus Gregorius

Paus Gregorius de Grote (590-604) heeft naam gemaakt als een invloedrijk schrijver op de grens naar de middeleeuwen maar hij heeft zich ook een krachtig en efficiënt bestuurder in moeilijke tijden getoond. Het verloop van de geschiedenis heeft aangetoond dat zijn beslissing om een groep Benedictijner monniken uit te zenden naar het land van de Angelsaksen om daar het evangelie te verkondigen van historische betekenis is geweest. Ruim een eeuw later waren het immers Angelsaksische missionarissen die het christendom naar onze streken hebben gebracht. Ook in het Mart. Rom. op 12 mrt.

13 mrt. De priester Macedonius

In Nicomedia (in het noordwesten van Klein-Azië) ondergingen de priester Macedonius en zijn gezin (zijn vrouw Patricia en hun dochter Modesta) de marteldood, waarschijnlijk in het begin van de vierde eeuw. Zoals dikwijls gebeurt, wordt hier van een reeks martelaren alleen de eerste of de voornaamste genoemd. Hoewel hem de eretitel martelaar toekomt, wordt Macedonius hier eenvoudig als priester aangeduid.

14 mrt. De martelaar Petrus

Naar alle waarschijnlijkheid is de hier genoemde Petrus de martelaar die als kamerheer van keizer Diocletianus (284-305) zich bij hem over de foltering van de martelaren beklaagde en daarom zelf werd voorgeleid (in het Mart. Rom. op 12 mrt.). Na langdurige geseling werd hij op een rooster gebraden.

15 mrt. De martelaar Longinus

Longinus van Panaria in Mauretanië (het huidige Algerije) werd in 483 op bevel van Hunnerik, koning van de Vandalen, vanwege zijn bestrijding van de arianen onthoofd.

16 mrt. De martelaar Cyriacus en anderen

In het begin van de vierde eeuw werd onder keizer Diocletianus te Rome een groep martelaren terechtgesteld waartoe behalve de hier met name genoemde Cyriacus behoorden Largus, Crescentianus, Memmia, Juliana en Smaragdus. Ze werden aan de weg naar Ostia begraven, bij de zevende mijlsteen. In het Mart. Rom. op 8 aug. In het Old. Mem. eveneens op 8 aug. (en op 20 juni).

--De hier genoemde Hendrik Boyc(k), geboren vóór 1300 en gestorven na 1350, is een middeleeuws auteur die een commentaar schreef over bepalingen van het canoniek recht. De vijf boeken die in het Old. Mem. genoemd worden zijn de Distinctiones supra V libros Decretalium (in de handschriften worden soms enigszins afwijkende titels gegeven). Zie J.F. von Schulte, Die Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart. Von Papst IX bis zum Concil von Trient, Stuttgart 1875 (herdruk Graz 1956), p. 266-270.

De Summa Raymundi is de Summa de poenitentia (1224) van de in 1275 gestorven

Raymundus de Penaporte. In beide gevallen betreft het een werk dat nuttig kon zijn voor dagelijkse praktijk van de biechtvaders. Ze leverden informatie over de morele theologie en het canoniek recht en droegen bij aan het verminderen van de spanning die er tussen beide gebieden kon bestaan.

Zie ook 7 juni (drie banden op perkament geschreven: twee boeken rechtsbepalingen en één boek met de Codex van het kerkelijk recht) en 24 juli (de Summa van Hugutio).

17 mrt. De maagd Gertrudis

Gertrudis, telg uit een illustre geslacht, werd abdis van een door haar moeder te Nijvel ten zuiden van Brussel gebouwd klooster. Na een ascetisch leven stierf ze in 659. Ook in het Mart. Rom. op 17 mrt.

18 mrt. Bisschop Alexander

Afkomstig uit Cappadocië werd Alexander (eerste helft van de derde eeuw) bisschop van Jeruzalem waar hij een school en een bibliotheek stichtte. Onder keizer Decius (ca. 250) werd hij naar Caesarea gevoerd, waar hij de marteldood stierf. Ook in het Mart. Rom. op 18 mrt.

19 mrt. De belijder Johannes

Johannes, abt van Parrano bij Spoleto in Umbrië (zesde eeuw), was een goede leidsman voor zijn monniken. Ook in het Mart. Rom. op 19 mrt.

20 mrt. Bisschop Cuthbertus

Cuthbertus, bisschop van Lindisfarne in Northumbria, streefde ernaar de liturgische kalender van Noord-Engeland (Ierse missionering) in overeenstemming te brengen met die van het zuiden (uit Rome gezonden geloofsverkondigers). Hij overleed in 687. Ook in het Mart. Rom. op 20 mrt.

21 mrt. Abt Benedictus

Benedictus van Nursia (480-547), volgens de traditie op 21 mrt. gestorven, leefde aanvankelijk als kluizenaar bij Subiaco en stichtte naderhand verschillende kloosters waaronder dat van Monte Cassino het bekendst is. De Regel van Benedictus vond geleidelijk verspreiding in heel West-Europa zodat hij mag gelden als de 'aartsvader van de monniken in het westen'.

Op 11 juli wordt in het Old. Mem. de translatie van zijn relieken naar Saint-Fleury herdacht.

22 mrt. Bisschop Aphrodisius (Lees: Epaphroditus)

Aphrodisius is een verschrijving. In het Mart. Rom. wordt op deze dag Epaphroditus herdacht, de leerling van Paulus die door hem 'broeder, medewerker en strijdmakker' genoemd wordt. In het Old. Mem. moet deze leerling ook bedoeld zijn. Ep zal gelezen zijn als de gangbare afkorting voor episcopus (bisschop), waarna het resterende Afroditus tot Afrodisius zal zijn geworden, de naam van de eerste bisschop van Béziers in Zuidoost-Gallië.

23 mrt. De priester Theodorus

De priester Theodorus is niet onmiddellijk te identificeren.

--De hier genoemde Rikenbrede is een van de akkers in het Old. Mem. die een naam dragen. Tot deze categorie behoort ook de Veltbrede bij Oldenzaal (23 juni) en de Jodenvelder Stede (6 juni) waarvan verschillende achtereenvolgende eigenaren vermeld worden. Verder is er een akker van Groot Hulzet in Beuningen met de naam Batue (18

apr.), weer een andere heet Gotenstukke (26 juni). Enkele akkers heten samen des Vryenland (6 nov.). De Zantbrede (7 okt.) wordt ook als de akker van Schutte aangeduid. Zie verder de notitie bij 10 apr. over akkers zonder naam.

24 mrt. De priester Pigenius

Pigenius (correcte vorm Pimenius of Poimenius), priester en martelaar te Rome (derde- vierde eeuw), werd in de catacomben van Pontianus aan de Via Portuensis te Rome begraven. In het Mart. Rom. op 2 dec.

25 mrt. Annuntiatio

Annuntiatio is het feest van de aankondiging van de Heer aan de Maagd Maria door de engel Gabriel. Ook in het Mart. Rom. op 25 mrt.

26 mrt. Bisschop Ludgerus

Ludgerus (Ludger of Liudger) (ca. 742- 809) missioneerde in Friesland en Westfalen. Hij preekte onder meer in Deventer en was de eerste bisschop van Munster.

27 mrt. De Verrijzenis van de Heer

Het hoogfeest van Pasen met zijn jaarlijks wisselende datum is in het Old. Mem. enkele dagen na de dag- en nachtevening geplaatst. Dat dit feest ieder jaar op een andere zondag valt heeft consequenties voor het feest dat op de betreffende dag gevierd wordt.

28 mrt. De martelaar Priscus

Priscus wordt hier als enige van een groep martelaren waartoe ook Malchus en Alexander behoorden, met name genoemd. Ze woonden in een voorstad van Caesarea in Palestina en meldden zich tijdens de vervolging van keizer Valerianus (260) bij de rechter om hem zijn wreedheid te verwijten. Daarop werden ze voor de wilde dieren geworpen. Ook in het Mart. Rom. op 28 mrt.

29 mrt. De martelaar Pastor

Pastor stierf als martelaar in het Spaanse Alcalà de Henares onder keizer Diocletianus (304), samen met zijn broer Justus. Nog maar kinderen lieten beiden hun schrijftafeltjes op school achter om de marteldood te ondergaan. Door de landvoogd gevangengenomen werden ze met stokken geslagen. Ze bemoedigden elkaar en werden tenslotte met het zwaard gedood. In het Mart. Rom. op 6 aug.

30 mrt. Quirinus en de tribuun Quirinus

Waarschijnlijk zijn hier twee martelaren met dezelfde naam uit de vroege Kerk van Rome bijeengeplaatst, Quirinus en de legerofficier Quirinus, die in het Mart. Rom. respectievelijk op 25 mrt. en op 30 apr. herdacht worden. De eerste (tijd onbekend) werd volgens de overlevering op de begraafplaats van Pontianus aan de Via Portuensis bijgezet, de tweede die in de derde eeuw de marteldood stierf, in de catacombe van Praetextatus aan de Via Appia.

31 mrt. De maagd Albina

In het Mart. Rom. wordt eveneens op 31 mrt. de gedachtenis gevierd van Albina uit Rome, die een naar haar genoemde titelkerk (uit de tweede helft van de vierde eeuw) heeft op de Aventijn. Er bestaan over haar geen betrouwbare historische gegevens, maar in de passie van Alexander en gezellen en die van Hermes wordt ze de dochter van de tribuun Quirinus genoemd (zie 30 mrt.; ze zou ook in de catacombe van Praetextatus begraven zijn).

APRIL

1 apr. De maagd Theodora. De martelaar Quintinus

De martelares Theodora uit Tyrus in het huidige Libanon vond de dood tijdens de laatste grote christenvervolging vóór keizer Constantijn (307). Toen ze christenen die terecht stonden, vroeg haar indachtig te zijn, werd ze gegrepen en na foltering in zee geworpen. In het Mart. Rom. wordt ze een dag later - op 2 apr. - herdacht. Het martelaarsverhaal van Theodora zal in het westen bekend geworden zijn door Rufinus' vertaling van 'De Palestijnse martelaren' van de kerkhistoricus Eusebius van Caesarea.

Waarschijnlijk is de in het Old. Mem. opgenomen Quintinus de 3de-eeuwse martelaar die gedood werd bij het later naar hem genoemde St. Quentin in Noord-Frankrijk (in het Mart. Rom. op 31 okt.; op deze dag ook als bisschop Quintinus in het Old. Mem.).

2 apr. De Egyptische Maria

Het beroemde verhaal van de zondares Maria uit het Egyptische Alexandrië die als een Maria Magdalena na haar bekering een boetvaardig leven ging leiden, vond ook in het westen ingang. De Egyptische Maria (vijfde eeuw) bekeerde zich te Jeruzalem en ging in eenzaamheid leven in de woestijn aan de overkant van de Jordaan (in het Mart. Rom. op 1 apr.).

3 apr. Evagrius en Benignus, martelaren

Evagrius moet waarschijnlijk evenals Benignus in de Gallische contreien gezocht worden. De priester Benignus uit Dijon (in het Mart. Rom. op 1 nov.) zou in de derde eeuw onder keizer Aurelianus (ca. 280) de marteldood hebben ondergaan. Boven zijn graf verzezen de basiliek en het klooster St. Bénigne.

4 apr. Bisschop Ambrosius

Ambrosius, bisschop van Milaan van 374 tot 397, was een van de grote kerkvaders uit de vierde eeuw. Hij was een krachtig bestuurder en befaamd om zijn retorische gaven. Hij schreef onder meer bijbelcommentaren maar is vooral als hymnendichter bekend.

5 apr. De martelaar Martianus

Martianus, martelaar uit Rome (tweede- derde eeuw) wordt samen met de martelaar Processus op 2 juli in het Mart. Rom. herdacht. Ze werden op de begraafplaats van paus Damasus aan de Via Aurelia bij de 2de mijlsteen begraven.

6 apr. De martelaar Timotheus

Evenals de op 5 apr. herdachte Martianus is Timotheus waarschijnlijk een martelaar uit Rome uit de eerste eeuwen. Hij werd onder Diocletianus in Rome gemarteld en begraven aan de weg naar Ostia. In het Mart. Rom. op 22 aug.

7 apr. Donatus en anderen

Donatus uit Noord-Afrika verwierf de martelaarskrans in 250 tijdens de vervolging onder keizer Decius. Met een aantal andere gevangenen werd hij in de gevangenis uitgehongerd. In het Mart. Rom. op 19 apr.

8 apr. Bisschop Dionysius

Herdacht wordt de derde-eeuwse bisschop Dionysius van Corinthe, een geletterd man. De kerkhistoricus Eusebius van Caesarea (begin vierde eeuw) heeft uit enkele van zijn geschriften geciteerd. Ook in het Mart. Rom. op 8 apr.

9 apr. De martelaar Prochorus

Prochorus maakte samen met Stephanus, Nicanor, Timon, Philippus, Parmenas en Nicolaus deel uit van de eerste zeven diakens, die volgens de Handelingen van de Apostelen (hoofdst. 6), vervuld als ze waren van geest en wijsheid, uitgekozen werden om de apostelen bij te staan. De bekendste van het zevental was de eerste martelaar (protomartyr) Stephanus. Zie Mart. Rom. 28 juli.

10 apr. De priester Apollonius

De priester en martelaar Apollonius onderging de marteldood in Alexandrië in Egypte, waarschijnlijk in de derde of het begin van de vierde eeuw. In het Mart. Rom. ook op 10 apr.

--Ook elders in het Old. Mem. komen naamloze akkers voor (zie 23 mrt. voor akkers met een naam): Gerardus Pusters betaalde jaarlijks 1 mud rogge uit een akker (...). Het erf Getecote in Agelo was de tiende over 4 akkers verschuldigd (27 juli). Kanunnik Stephanus Beyer vermaakte enkele akkers in Lemselo aan het Kapittel waarvan de opbrengst bestemd was voor de kanunniken die bij de Metten van de dienst op zijn jaardag aanwezig waren (10 aug.). Voor de tienden van 4 akkers betaalde Meister Willem 1 schepel rogge uit zijn huis (9 sept.). Tenslotte is hier nog een stuk bouwland te vermelden dat door Rutgerus van Besten aan het Kapittel was nagelaten. Het was in de Berghuizer Esch gelegen en had een waarde (jaarlijkse opbrengst) van 13 stuiver (20 okt.).

11 apr. Paus Leo

Paus Leo I de Grote (440-461) van wie in helder en krachtig Latijn geschreven preken en brieven bewaard gebleven zijn, heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de Christologie met name tijdens het concilie van Chalcedon (450) waar de kwestie van de persoon en de natuur van Christus centraal stond. In het Mart. Rom. op 10 nov.

12 apr. Paus Julius

Te Rome werd in 352 op de begraafplaats van Calepodius aan de Via Aurelia bij de derde mijlsteen paus Julius I bijgezet, verdediger van bisschop Athanasius en bestrijder van het arianisme. Ook in het Mart. Rom. op 12 apr.

13 apr. De maagd Euphemia

In Chalcedon in de Romeinse provincie Bithynië (Noordwest-Turkije) stierf de maagd Euphemia de marteldood onder keizer Diocletianus (omtrekt 303). We bezitten nog een indrukwekkende preek van Asterius van Amasea (ca. 400), waarin deze taferelen van haar martelaarschap die in haar gedachteniskerk uitgebeeld waren, beschreven heeft.

14 apr. De martelaren Tiburtius en Valerianus

De martelaren Tiburtius, Valerianus en Maximus uit Rome werden in de catacombe van Praetextatus aan de Via Appia begraven. Ook in het Mart. Rom. op 14 apr.

15 apr. De martelares Olympias

Olympias (ca. 400) die al op jeugdige leeftijd weduwe werd en sedertdien in Constantinopel leefde, wordt in het Mart. Rom. op 25 juli weduwe genoemd. Ze werd geroemd om haar ascetisch leven en haar zorg voor de armen. Bisschop Johannes Chrysostomus schreef haar tijdens zijn reis vol ontberingen naar zijn ballingsoord (407) een reeks brieven.

16 apr. De martelaar Callistus en anderen

In Nicea in Bithynië (Noordwest-Turkije) onderging Theodota samen met haar drie zonen Evodius, Hermogenes en Callistus de marteldood. In het Mart. Rom. op 2 sept.

17 apr. De martelaar Petrus

In Melitene in Armenië stierven in de vierde eeuw de diaken Petrus en zijn dienaar Hermogenes de marteldood. Ook in het Mart. Rom. op 17 apr.

--De hier vermelde tuin, de enige waarvoor geld als afdracht werd betaald (3 1/2 grossen van Tours), lag `up der Woert', westelijk van de Deurninger poort. Ook de tuin van Johannes Swarte (afdracht uit huis en tuin 1/2 mud rogge) lag buiten deze poort (27 dec.; zonder plaatsaanduiding op 14 mei), evenals die van Johannes de Conyng (16 juli) en die van Johannes Loth (12 sept.). Van de fundatie op deze laatste was tweederde bestemd voor de gedachtenisviering en de rest voor het onderhoud van de omheining (van het kerkhof) waarvoor ook de buurschappen rondom Oldenzaal een bijdrage leverden. Buiten de Steenpoort, aan de zuidzijde van de stad, lag een tuin die door kanunnik Arnold van Vasse aan het Kapittel vermaakt werd (13 sept.). Buiten de Bisschopspoort, bij de noordelijke muur, lag de tuin van Roterd (Roord) waaruit 1 mud rogge afgedragen werd (13 dec.). De tuinen vlak buiten de stadspoorten hadden het voordeel dat ze gemakkelijk te bereiken waren. De tuin van Gertrudis van Heyden (8 sept.; 28 dec.), Rosengarde (Rozengarde) genaamd, was kennelijk (deels?) een bloementuin. Waarschijnlijk lag hij bij haar huis in de stad.

18 apr. Bisschop Eleutherius

Bisschop Eleutherius (456-531) verplaatste in 496 zijn bisschopszetel van Blandain naar Doornik, werd zo de eerste bisschop van die stad en later de stadspatroon. In het Old. Mem. is meermalen de eerste bisschop van bekende Gallo-Romeinse en Frankische steden opgenomen. In het Mart. Rom. op 20 febr.

19 apr. Abt Ursmarus

Ursmarus (in het Mart. Rom. op 18 apr.) was bisschop en abt van het klooster Lobbes in Henegouwen (in 713 gestorven).

Hij verkondigde het geloof en stimuleerde het kloosterwezen volgens de Regel van Benedictus.

20 apr. Paus Victor

Paus Victor I, uit Noord-Afrika afkomstig, stierf omtrent 202 onder keizer Septimius Severus. In het Mart. Rom. op 28 juli.

21 apr. Bisschop Symeon

Het betreft hier waarschijnlijk bisschop Symeon van Jeruzalem, die in 107 gestorven is. In het Mart. Rom. op 27 apr.

In het Old. Mem. is sprake van een doublure met 18 febr.

22 apr. De martelaar paus Gaius

Paus Gaius (ook in het Mart. Rom. op 22 apr.) vluchtte voor de vervolging onder keizer Diocletianus (296). Hij wordt hier martelaar genoemd, waarschijnlijk vanwege de ontberingen die tot zijn dood hebben geleid. De verhalen rondom de dood van de pausen uit de eerste eeuwen staan overigens niet alle evenzeer vast. Bovendien werd de titel martelaar in de vroege Kerk soms in ruimere zin gebruikt: voor iemand die heldhaftig folteringen en ontberingen doorstaan had zonder dat deze onmiddellijk de dood tot gevolg hadden.

23 apr. De martelaar Georgius

Georgius (Sint Joris) stierf in het begin van de vierde eeuw in Diospolis (Lydda) in Palestina de marteldood. Ook in het Mart. Rom. wordt deze allerwegen vanaf de Oudheid gevierde martelaar op 23 apr. herdacht.

24 apr. De martelaar Alexander

Alexander (ook in het Mart. Rom. op 24 apr.) werd in 178 te Lyon gefolterd en gekruisigd. Een latere hand heeft er in het Old. Mem. bijgeschreven: Bisschop Ludgerus (zie 26 mrt.)

25 apr. De evangelist Marcus

Ook in het Mart. Rom. wordt op 25 apr. de evangelist Marcus herdacht, die geldt als de stichter van de eerste christengemeente te Alexandrië en als gezelschap van de apostel Petrus.

26 apr. De paus en martelaar Cletus

Cletus, de tweede opvolger van Petrus als bisschop van Rome (gestorven ca. 88), wordt hier martelaar genoemd, al is over zijn leven en dood nauwelijks iets bekend. Ook in het Mart. Rom. op 26 apr.

27 apr. Paus Anastasius

In 401 stierf paus Anastasius die te Rome werd bijgezet op de begraafplaats van Pontianus aan de Via Portuensis. In het Mart. Rom. op 19 dec.

28 apr. De martelaar Vitalis

Vitalis stierf te Ravenna in de Romagna. Zijn gedenkdag (ook in het Mart. Rom. op 28 apr.) valt volgens de traditie op de dag van de kerkwijding van de naar hem genoemde San Vitale te Ravenna waarvan de oude mozaïeken beroemd zijn. Hij gold als vurig geloofsverdediger en werd samen met enkele martelaren vereerd.

29 apr. De diaken Tychicus

De gedenkdag van deze leerling van de apostel Paulus is zowel in de westerse martyrologia als in de oosterse traditie 29 apr.

We merken op dat verschillende apostelleerlingen, soms ook apostel genoemd, in de oude liturgische kalenders een plaats gekregen hebben. Paulus noemt Tychicus zijn geliefde broeder, trouwe helper en mededienaar in de Heer. In het westen wordt hij diaken genoemd, in het oosten bisschop, maar over de stad bestaan verschillende lezingen.

30 apr. De belijder Torkenwaldus

Torkenwaldus is een vervorming van Arkenwaldus (Earconwaldus). Ook in het Mart. Rom. op 30 apr. Van koninklijke bloede werd de Angelsaksische Arkenwald bisschop in Barking waar hij in 693 overleed. Hij stichtte een mannenklooster dat hijzelf bestuurde en een

vrouwenklooster dat door zijn zuster Ethelburgis geleid werd.

MEI

1 mei De apostelen Philippus en Jacobus

De apostel Philippus werd evenals Petrus en Andreas in Bethsaida geboren. Jacobus, zoon van Zebedeus en verwant met de Heer, was de eerste bisschop van Jeruzalem. In het Mart. Rom. op 3 mei.

2 mei Bisschop Anastasius

Er heeft hier een verschrijving plaatsgevonden waardoor de correcte vorm Athanasius (ook in het Mart. Rom. op 2 mei) is verdoezeld. Athanasius, bisschop van Alexandrië van 328 tot 373, is bekend om zijn verdediging van de leer van het concilie van Nicea (325) en zijn bestrijding van de daar veroordeelde arianen.

3 mei Kruisvinding

Het feest van Kruisvinding is in 1960 uit de Romeinse kalender geschrapt. Zie ook 14 sept. (Kruisverheffing).

4 mei De martelaar Quiriacus

Quiriacus (gewoonlijk als Cyriacus gespeld) wordt in het Mart. Rom. op 2 mei herdacht. Samen met zijn ouders Hesperus en Zoë en zijn broer Theodulus was hij slaaf bij een heidense meester. Op diens bevel werden ze onder keizer Hadrianus (117-138) eerst geselsd en gefolterd en daarna in een brandende oven geworpen.

5 mei Bisschop Hilarius, belijder

Voordat hij bisschop van Arles werd, had Hilarius (401-449) in de eenzaamheid van het eiland Lérins (Lerinum) geleefd. Als bisschop bleef hij de armoede beoefenen. In het Mart. Rom. eveneens op 5 mei.

6 mei Johannes voor de Latijnse poort

De kerk van de apostel Sint Jan voor de Latijnse poort die in de vormgeving van het koor invloeden uit het oosten vertoont, werd tegen het einde van de vijfde eeuw gebouwd. De feestdag op 6 mei werd omtrent 780 voor het eerst vermeld. Het was oorspronkelijk alleen de jaargedachtenis van de inwijding van de kerk, pas later werd een verbinding gelegd met een zogenaamd 'martelaarschap' van Johannes.

7 mei De martelaar Juvenalis

In het Mart. Rom. wordt Juvenalis (vierde eeuw) op 3 mei herdacht. Daar wordt hij overigens niet als martelaar betiteld, maar Gregorius de Grote (Dial. 4,13) doet dat wel. Juvenalis was de eerste bisschop van Narni (Umbrië in Midden-Italië).

8 mei Wiro

Evenals diaken Othger (10 sept.) was medebisschop Wiro gezelschap van Plechelmus (15 juli). Dat Wiro in het Old. Mem. niet als bisschop betiteld wordt door de vijftiende-eeuwse kanunnik die zijn naam inschreef, heeft misschien daarmee te maken dat men de bisschopstiel bewust

voor de eigen patroon, Plechelmus, wilde reserveren als de voornaamste van de drie.

9 mei De apostel Andreas. De martelaar Gengulphus

Terwijl op 30 nov. het eigenlijke feest van de apostel Andreas gevierd wordt, wordt op 9 mei de overbrenging van zijn gebeente vanuit het Griekse Patras naar de oostromeinse hoofdstad

Constantinopel herdacht. Dit typisch Oost- Romeinse feest speelde ook een rol in de competentiestrijd tussen Rome en Constantinopel: Andreas was een broer van Petrus, maar wel de mindere. Het ontbreekt dan ook in het Mart. Rom.

Dat het in het Old. Mem. wel voorkomt, laat zich uit Angelsaksische invloed verklaren. In Engeland werd Andreas van oudsher bijzonder vereerd, een verering die overigens op een aantoonbaar onhistorisch verhaal teruggaat: een zekere abt Regulus zou in 369 vanuit Constantinopel Andreasreliken naar een plaats in Schotland (het latere St. Andrews) hebben gezonden.

Gengulphus (in het Mart. Rom. op 11 mei) onderging in de 8ste eeuw de marteldood te Varennes-sur-Amance bij Langres (Noord-Frankrijk).

10 mei De martelaren Gordianus en Epimachus

De martelaar Gordianus (ca. 300; ook in het Mart. Rom. op 10 mei) werd aan de Via Latina te Rome bijgezet in een crypte waarin al eerder de relieken van de martelaar Epimachus waren bijgezet.

11 mei De priester Anthimus

De martelaar Anthimus uit Rome (waarschijnlijk in de derde eeuw; ook in het Mart. Rom. op 11 mei) werd aan de Via Salaria bij de tweeëntwintigste mijlsteen vanaf de stad begraven.

12 mei De martelaren Nereus, Achilleus en Pancratius

Evenals de op 10 en 11 mei herdachte martelaren hebben die van 12 mei te Rome de marteldood ondergaan. Zoals vaker in de Martyrologia is ook hier wel van een bewuste clustering sprake.

Nereus en Achilleus (einde derde eeuw) worden ook in het Mart. Rom. op 12 mei herdacht.

Ze waren soldaten die na hun bekering tot het christendom de heidense keizer niet meer wilden dienen. Ze wierpen hun schild, borstversiering en wapens weg en werden terechtgesteld. Hun stoffelijke resten werden te Rome bijgezet in de catacombe van Domitilla aan de Via Ardeatina.

De martelaar Pancratius (begin vierde eeuw; ook in het Mart. Rom. op 12 mei) stierf de marteldood aan de Via Aurelia bij de tweede mijlsteen. In de door paus Symmachus op zijn graf gebouwde basiliek heeft paus Gregorius de Grote (ca. 600) de viering van Pancratius' jaardag geleid.

13 mei Bisschop Servatius

Servatius, bisschop van Tongeren (gestorven ca. 384) gold als een ijverig verdediger van het geloof volgens het concilie van Nicea. Hij werd bijgezet in Maastricht waar de Sint Servaaskerk zijn naam draagt. Ook in het Mart. Rom. op 13 mei.

14 mei De martelaren Victor en Corona

Victor en Corona (ook in het Mart. Rom. op 14 mei) stierven in de derde eeuw de marteldood in Syrië.

15 mei De zeven belijders

Wie hier bedoeld worden is onduidelijk. Deze groep van zeven zal wel in bewust contrast tot de zeven martelaren geformeerd zijn. Zie onder 7 juni, 10 juli en 12 aug.

16 mei De martelaar Aquilinus

Waarschijnlijk betreft het de Aquilinus die als een van de martelaren van Scilli in Noord-Afrika genoemd wordt (in 180). In het Mart. Rom. worden deze op 17 juli herdacht, terwijl in het Old. Mem. op die dag alleen Speratus vermeld wordt, de eerste van de lijst van de Scillitaanse martelaren.

De bondige Acta van de martelaren van Scilli bevatten een officieel verslag van de rechtszitting dat bijna geheel uit de vragen van de rechter en de antwoorden van de aangeklaagden bestaat. Ze vormen het oudste bewaard gebleven Latijnse document uit de Noord- Afrikaanse kerkgeschiedenis. Zie ook 17 juli (Speratus).

17 mei De martelaar Torpes

Volgens een late passio uit de zesde eeuw onderging Torpes de marteldood bij Pisa in Toscane. Het verhaal vertoont sterk legendaire trekken. Zo zou Torpes officier aan het hof van keizer Nero geweest zijn. In het Mart. Rom. op 29 apr.

18 mei Bisschop Felix

Bisschop Felix is identiek met de gelijknamige Felix uit Split in Dalmatië die in het Mart. Rom. op deze zelfde dag herdacht wordt. Tijdens de Diocletiaanse vervolging stierf hij de marteldood (in 299).

19 mei De maagd Potentiana

Over Potentiana (of Pudentiana) ontbreken historische gegevens. In een late legendaire Vita wordt ze ook als Potentiana aangeduid die een zus zou zijn van Praxedes (zie 21 juli). Ook in het Mart. Rom. op 19 mei.

20 mei De maagd Basilla

Basilla stierf in 304 tijdens de vervolging van Diocletianus te Rome de marteldood. In het Mart. Rom. op 22 sept.

21 mei De apostel Timotheus

Timotheus, leerling van Paulus, komt hier voor de tweede keer in het Old. Mem. voor. Zie 24 jan.

22 mei De martelaren Castus en Aemilius

Bisschop Cyprianus van Carthago beschrijft hoe de Noord- Afrikaanse martelaren Castus en Aemilius (203) eerst terugdeinsden voor het vuur maar vervolgens hun aarzeling wisten te overwinnen. Ook in het Mart. Rom. op 22 mei.

23 mei Bisschop Desiderius

Bisschop Desiderius van Langres in Noord-Frankrijk (ook in het Mart. Rom. op 23 mei) kwam voor zijn volk tussenbeide bij de koning van de binnengedrongen Vandalen. Deze liet hem wurgen (ca. 355).

24 mei De martelaar Donatianus

Donatianus stierf, samen met zijn broer Rogatianus, ca. 304 de marteldood in Nantes in

Frankrijk. De eerste was gedoopt, de tweede nog catechumeen maar werd schoongewassen door het doopsel van het bloed (ook in het Mart. Rom. op 24 mei).

25 mei Urbanus, paus en martelaar

Op 19 mei - ook de herdenkingsdag in het Mart. Rom. - van het jaar 230 werd Urbanus I, de opvolger van Callistus, in de catacombe van Callistus aan de Via Appia bijgezet.

26 mei De priester Beda

Beda, vooral bekend door zijn Kerkelijke geschiedenis van het volk van de Angelsaksen, was monnik in het klooster van Jarrow in Northumbria (gestorven in 735). Ook in het Mart. Rom. op 26 mei.

27 mei De martelaar Julius

De soldaat Julius werd na zijn militaire dienst door zijn officieren te Silistra in het huidige Bulgarije gevangengenomen en als christen voor het gerecht gebracht (ca. 302 tijdens de vervolging van Diocletianus). Na vervloeking van de afgodsbeelden werd hij ter dood gebracht. Ook in het Mart. Rom. op 27 mei.

28 mei Bisschop Germanus

Na eerst abt van het Symphorianusklooster te Autun te zijn geweest, werd Germanus bisschop van Parijs waar hij een kloosterlijk leven bleef leiden (gestorven in 576). In het Mart. Rom. eveneens op 28 mei.

29 mei Bisschop Maximinus

Maximinus was in de vierde eeuw bisschop van Trier in het toenmalige Gallia Belgica. Hij verdedigde het geloof tegen de arianen en nam Athanasius van Alexandrië, bekend als bestrijder van het arianisme, tijdens diens ballingschap gastvrij op. Zelf van zijn zetel verdreven stierf hij omtrent 346 in zijn vaderstad Poitiers.

30 mei Felix, paus en martelaar

In 274 werd paus Felix I, die ten tijde van keizer Aurelianus de Kerk leidde, te Rome in de catacombe van Callistus aan de Via Appia bijgezet (in het Mart. Rom. op 30 dec.).

31 mei De maagd Petronilla

Evanals in het Mart. Rom. wordt in het Old. Mem. op 31 mei de maagd en martelares Petronilla herdacht die te Rome in de catacombe van Domitilla aan de Via Ardeatina werd begraven.

JUNI

1 juni De martelaar Nicomedes

In het Mart. Rom. wordt de martelaar Nicomedes op 15 sept. herdacht. De tijd van zijn martelaarschap staat niet vast, wel dat het in Rome plaatsvond. Paus Bonifatius V liet boven zijn graf aan de Via Nomentana een basiliek bouwen.

2 juni De martelaren Marcellinus en Petrus

Evenals Nicomedes (1 juni) waren Marcellinus en Petrus martelaren uit Rome. Na hun doodvonnis onder de vervolging van Decius (ca. 250) moesten ze midden door doornstruiken naar de plaats van de terechtstelling worden gebracht. Hun lichamen werden aan de Via Labicana in de catacombe Ad duas lauros (Bij de twee laurierbomen) bijgezet. Ook in het Mart. Rom. op 2 juni.

3 juni Bisschop Erasmus

Erasmus, bisschop van Formia in Campanië, onderging tijdens de vervolging van Diocletianus (ca. 303) de marteldood. In het Mart. Rom. op 2 juni.

-- Alleen hier, op 3 juni, wordt in het Old. Mem. de Carolusgulden genoemd. Hij had een waarde van 20 stuivers en werd in 1521 onder de regering van Karel V in de Nederlanden ingevoerd.

Door de Helmichsbrand van 1492 was een jaarlijkse afdracht van twee Munsterse penningen uit het huis van Geze Roleve voor het Kapittel verloren gegaan. Het terrein lag onbebouwd tot 1562, toen Rudolf van Bevervoorde voor het verloren gegane recht aan het Kapittel 8 gouden Carolusgulden betaalde.

4 juni Bisschop Quirinus

Bisschop Quirinus van Siszek in Hongarije werd in 309 onder keizer Galerius vanwege zijn geloof met een molensteen om zijn hals in een rivier geworpen. Ook in het Mart. Rom. op 4 juni.

5 juni Bonifatius en gezellen

De Angelsaksische monnik Winfridus reisde naar Rome waar hij door Gregorius II tot bisschop gewijd werd en de naam Bonifatius aannam. Vanwege zijn bekeringswerk werd hij apostel van Duitsland genoemd. In 754 werden in Dokkum behalve Bonifatius ook bisschop Eobanus alsmede Athalarius en negen gezellen met het zwaard gedood. Ook in het Mart. Rom. op 5 juni.

6 juni De martelaar Philippus. De 20 martelaren.

De martelaar Philippus maakt deel uit van een reeks van zeven martelaren uit Rome die in het Mart. Rom. op 10 juli herdacht worden. Ze zijn bijgezet op verschillende Romeinse begraafplaatsen maar onder het symbolische getal zeven verenigd. Philippus rust samen met Felix in de catacombe van Priscilla. Voor de twintig martelaren zie 22 dec.

7 juni Bisschop Paulus

Ook op 12 dec. wordt in het Old. Mem. een bisschop Paulus vermeld. Het is onduidelijk welke bisschop Paulus hier bedoeld wordt.

8 juni Bisschop Medardus

Medardus, bisschop van Vermandois, bracht na de verwoesting van zijn bisschopsstad zijn zetel over naar Noyon. Hij zette zich ijverig in voor de missionering onder de heidense bevolking (gestorven in 561). Ook in het Mart. Rom. op 8 juni.

9 juni De martelaren Primus en Felicianus

De martelaren Primus en Felicianus werden bij Rome aan de Via Nomentana begraven bij de vijftiende mijlsteen vanaf de stad op een Ad arcas genoemde plek. Ook in het Mart. Rom. op 9 juni.

10 juni Basilides

Basilides (in het Mart. Rom. op 30 juni) was een heidens legerofficier. Hij beschermde een meisje dat naar de plaats van de terechtstelling overgebracht werd tegen de brutaliteit van onbeschaamde mannen. Door haar gebed bekeerd werd hijzelf martelaar (in 202 onder keizer Septimius Severus, te Alexandrië in Egypte).

11 juni De apostel Barnabas

Apostel heeft in het Mart. Rom. - en zo ook in het Old. Mem. - soms de meer algemene betekenis van geloofsverkondiger. Barnabas was de gezelschapgenoot van Paulus op diens missiereizen.

12 juni. De belijder Odulphus

De ca. 865 gestorven priester Odulphus verkondigde het evangelie onder de Friezen (ook in het Mart. Rom. op 12 juni).

13 juni De maagd Felicula

De martelares Felicula (vierde eeuw) werd aan de Via Ardeatina bij de zevende mijlsteen vanaf de stad Rome bijgezet. Ook in het Mart. Rom. op 13 juni.

14 juni De profeet Eliseus

In het Old. Mem. komen enkele grote figuren uit het Oude Testament voor. Eliseus vinden we niet in het Mart. Rom., evenmin als de drie jongelingen in de vuuroven Ananias, Azaria en Misael (in het Old. Mem. op 16 dec.).

Andere oudtestamentische figuren in het Old. Mem.: de 7 martelaren (de Maccabesche broers, 10 juli), de profeet Samuel (20 aug.), de profeet Zacharias (6 sept. en 5 nov.), de oude Symeon (8 okt.).

15 juni De martelaren Vitus en Modestus

Vitus (ook in het Mart. Rom. op 15 juni) is waarschijnlijk uit het zuidwesten van Sicilië afkomstig en daar bij het begin van de Diocletiaanse vervolging gemarteld (304-305). Er bestaat een legende over hem die later (ca. 600) in Zuid-Italië ontstaan is. Samen met zijn opvoeder Modestus (die niet in het Mart. Rom. voorkomt) zou Vitus uit Sicilië naar Lucanië zijn gevlucht. Daar werden ze als christenen gegrepen, in Rome voor de rechtbank van Diocletianus gebracht en in kokende olie geworpen.

16 juni De maagd Justina

In een legendaire passie wordt beschreven hoe Justina (in het Mart. Rom. op 7 okt.) onder Maximianus (284-305) in Padua de marteldood onderging en in een buitenwijk begraven werd. In de zesde eeuw was er al een basiliek boven haar graf gebouwd. In de San Apollinare Nuovo in Ravenna (561) staat ze bij de maagden in het mozaïek op de triomfboog.

17 juni De belijder Alexius

Alexius (vierde eeuw; in het Mart. Rom. op 17 juli) verliet volgens de overlevering zijn rijke woning in Syrië en bedelde, arm en onherkenbaar, gedurende zijn verdere leven om aalmoezen in de hoofdstad Edessa. Geleidelijk werd het verhaal nog uitgebreid en verfraaid.

In de Bonifatiuskerk op de Aventijn in Rome werd hij sedert 978 vereerd. In de middeleeuwen was het verhaal ook in het westen bekend.

18 juni De martelaren Marcus en Marcellinus

Marcus en Marcellinus (ook in het Mart. Rom. op 18 juni) ondergingen samen te Rome onder Diocletianus (ca. 304) de marteldood en werden in de catacombe van Balbina aan de Via Ardeatina bijgezet. Zie ook de doublure in het Old. Mem. op 4 okt.

19 juni Gervasius en Protasius

Gervasius en Protasius, van wie bisschop Ambrosius van Milaan in 386 de relieken onder een kerkvloer ontdekte en in processie naar een nieuwe door hemzelf gebouwde basiliek (later de Sant' Ambrogio) liet overbrengen, werden als martelaren vereerd. Ze zijn de stadspatronen van Milaan (ook in het Mart. Rom. op 19 juni).

20 juni De martelaar Cyriacus

Waarschijnlijk is deze Cyriacus de martelaar die in het Mart. Rom. op 8 aug. herdacht wordt. Samen met vijf gezellen onderging hij in het begin van de vierde eeuw te Rome de marteldood. Hij werd aan de Via Ostiensis bij de zevende mijlsteen begraven.

21 juni De martelaar Albanus

Omtrent 287 stierf Albanus in Verulamium in Brittannië (tegenwoordig St. Albans) de marteldood. Nog niet gedoopt nam hij, na van kleding gewisseld te hebben, de plaats in van een priester die hij als gast in zijn huis had opgenomen en door wie hij in de beginselen van het christelijk geloof was onderricht. In het Mart. Rom. op 22 juli.

22 juni De martelaar Albinus. De tienduizend martelaren

Albinus was een martelaar uit Rome over wie verder nauwelijks iets bekend is. Hij werd vaak met de martelaar Albanus uit Brittannië verwisseld (zie 21 juni). In 984 schonk de Oost-Romeinse keizerin Theophanou de relieken aan de Pantaleon-abdij te Keulen. Over de tienduizend martelaren is niet naders bekend.

23 juni Vigilie

24 juni Geboortedag van Johannes de Doper

Evenals van Christus (25 dec.) en Maria (8 sept.) wordt ook van Johannes de Doper in de liturgische kalender de geboortedag herdacht (zie ook 30 aug.: de onthoofding van Johannes). Het feest valt samen met de oude heidense midzomerfeesten. Augustinus wijst de in zijn tijd gangbare Johannesvuren als in oorsprong heidens af.

25 juni De belijder Lebuïnus

Het feest van Lebuïnus werd in het Old. Mem. (evenals op de Utrechtse heiligenkalender) ieder jaar tweemaal gevierd (zie 12 nov.: de sterfdag).

--Het grote legaat van proost Sybertus van Riswijck (400 goudgulden, bestemd voor de kas van de gemeenschappelijke presentiegelden) staat niet alleen. De Apostolisch Vicaris Sasbout Vosmeer liet bij zijn overlijden (3 mei 1614) het Kapittel de som van 100 gulden na, waarbij vastgelegd werd dat 1 gulden de waarde van 20 stuivers had. De jaarlijkse opbrengst van deze som, die blijvend vastgezet moest worden, was bestemd voor de kanunniken en koorgezellen. Deken Virssen tenslotte (7 juni) bedacht in zijn testament het Kapittel met 100 daalders. Overigens hadden de kanunniken, die veel aan het Kapittel te danken hadden, alle reden om middels legaten van hun dankbaarheid blijk te geven.

26 juni De martelaren Johannes en Paulus

Johannes en Paulus (ook in het Mart. Rom. op 26 juni) werden sedert het einde van de zesde eeuw in Rome vereerd. Tijd en omstandigheden van hun martelaarschap zijn onduidelijk. De als titulus Pammachii op de Caeliusheuvel gebouwde kerk werd hun in de zesde eeuw gewijd.

27 juni De zeven slapers

Volgens de legende zijn de zogenaamde zeven slapers evenzovele christenen, jongemannen uit Ephese, die zich tijdens de vervolging van keizer Decius (ca. 250) in een berggrot bij de stad verscholen, aldaar ingemetseld werden en op wonderbaarlijke wijze insliepen. Bijna twee eeuwen later ontwaakten ze en legden getuigenis af van de lichamelijke opstanding en van de waarheid van het door sommigen bestreden bijbelwoord dat voor God duizend jaren zijn als één dag.

28 juni Vigilie

29 juni Petrus en Paulus

De herdenking van de marteldood van beide 'apostelvorsten' (Petrus door kruisiging, Paulus door onthoofding) werd van oudsher in Rome gevierd.

30 juni Gedachtenis van Paulus

JULI

1 juli Geloof, hoop en liefde

2 juli De martelaren Processus en Martinianus. Maria Visitatie

De martelaren Processus en Martinianus (ook in het Mart. Rom. op 2 juli) werden te Rome op de begraafplaats van Damasus aan de Via Aurelia bij de tweede mijlsteen bijgezet. Hun gebeente werd in de negende eeuw naar de Sint Pieter overgebracht.
Maria Visitatie.

3 juli De translatie van de apostel Thomas

Het eigenlijke feest van de apostel Thomas valt op 21 dec. (met vigilie). Het grootste deel van het gebeente van Thomas werd in de derde eeuw uit Indië, waar hij volgens de overlevering gemissionieerd heeft, naar Edessa in Syrië overgebracht, waarna 3 juli als de dag van de translatie gevierd werd.

4 juli De translatie van Sint Maarten

Bisschop Balderik van Utrecht (bisschop van 922-975) liet relieken van Martinus uit Tours naar Utrecht overbrengen. Sint Maarten werd de Utrechtse stadspatroon.

5 juli De martelaar Domitianus

Domitianus is een verschrijving of vergissing voor Dometius, bijgenaamd 'de arts', die in de vijfde eeuw als kluizenaar in het bergland van Armenië leefde. Ook in het Mart. Rom. op 5 juli.

6 juli Octaaf

7 juli Pantheneus

Pantaenus (aldus de correcte vorm) was ca. 180-200 de eerste ons bekende leider van de zogenaamde Alexandrijnse school, een wetenschappelijk centrum van de christenen dat naderhand grote betekenis gekregen heeft. Geschriften heeft Pantaenus niet nagelaten, maar zijn ideeën hebben grote invloed gehad. Hij wees de Griekse filosofie niet af maar zag bepaalde stromingen als nuttig en waardevol om als voorbereiding op de studie van de Heilige Schrift te dienen.

8 juli De martelaar Kilianus

Kilianus, afkomstig uit Ierland, preekte het evangelie in Würzburg waar hij tegen 700 de marteldood onderging omdat hij de christelijke gebruiken wilde handhaven. Ook in het Mart. Rom. op 8 juli.

9 juli De martelaar Zeno

Zeno (tijd onbekend) onderging te Rome de marteldood en werd in de catacombe van Praetextatus aan de Via Appia begraven. In het Mart. Rom. op 14 febr.

10 juli De zeven broers, martelaren

De 7 broers (zie Mart. Rom. op 1 aug.) zijn de oudtestamentische martelaren die onder Antiochus Epiphanes in de tweede eeuw v. Chr. in Antiochië (Syrië) gemarteld werden (Makkabeeën, boek 2). In het Mart. Rom. vindt men op 10 juli een christelijke parallel: zeven martelaren uit Rome.

11 juli Translatie van abt Benedictus

Volgens een lokale traditie zouden de relieken van Benedictus uit Monte Cassino door abt Mummolus (672-674) naar Floriacum (Fleury, het huidige Saint Benoît-sur-Loire) zijn overgebracht. Later verrees daar een grote Romaanse abdij (zie ook 21 mrt., gedachtenisdag van Benedictus).

12 juli De martelaar Fortunatus

Fortunatus vond, samen met Hermagoras, in de derde eeuw de marteldood te Aquilea in het gebied van Venetië. Beiden worden in het Mart. Rom. op 12 juli herdacht.

13 juli De maagd Margareta

Margareta zou in Antiochië in Pisidië (het zuidoosten van Klein-Azië) de marteldood hebben ondergaan (in het Mart. Rom. op 20 juli). De passio is volledig legendarisch en herhaaldelijk bewerkt. Als christen geworden dochter van een heidense priester zou ze tijdens de Diocletiaanse vervolging (ca. 305) allerlei martelingen getrotseerd hebben en uiteindelijk onthoofd zijn. In de latere middeleeuwen werd Sint Margriet als een van de zogenaamde noodhelpers veel door het volk vereerd.

14 juli Bisschop Phocas

Volgens de legendaire Vita zou bisschop Phocas van Sinope, zoon van een scheepstimmerman, onder keizer Trajanus (98-117) verhoord, gemarteld en in een bad met kokend water zijn gedood. Zie ook 8 febr.: de tuinman Phocas.

15 juli Bisschop Plechelmus

Plechelmus, volgens de overlevering uit Scotia (Ierland of Schotland) afkomstig, missioneerde samen met Othger (zie 10 sept.) en Wiro (zie 8 mei) in het gebied van de Maas en oostelijk van de IJssel. Met zijn medewerkers zou hij Petrusberg (Odiliënberg) bij Roermond gesticht hebben en daar ook zijn gestorven. Van daaruit werd een deel van de relieken van Plechelmus naar Utrecht en later (954) door Bisschop Balderik naar Oldenzaal overgebracht. Mogelijk stichtte Plechelmus rond 765 de eerste kerk van Oldenzaal.

16 juli Het uiteengaan van de apostelen

Dit feest berust op apocriefe apostelgeschiedenissen die fragmentarisch bewaard gebleven zijn. Daarin wordt beschreven hoe de apostelen na een aantal jaren Palestina verlieten om in alle landen het evangelie te gaan prediken (niet in het Mart. Rom.).

17 juli De martelaar Speratus

Speratus behoort tot de martelaren van Scilli in Noord-Afrika (180). We bezitten een authentiek verslag van het verhoor en het vonnis. Ook in het Mart. Rom. op 17 juli. Zie ook 16 mei (Aquilinus).

18 juli Bisschop Fredericus

Frederik, bisschop van Utrecht (826-838?), gold als een geleerd man en kenner van de Schrift. Hij verkondigde het evangelie onder de Friezen. Ook in het Mart. Rom. op 18 juli. Andere bisschoppen van Utrecht in het Old. Mem.: Willibrord (7 nov.), Radboud (29 nov.) en Balderik (23 dec.).

19 juli Bisschop Arsenius

In feite was Arsenius (354-445), die uit een Romeinse senatorenfamilie stamde, diaken. Hij ging in de Egyptische woestijn leven. Zijn toenaam 'de Grote' zal de titel bisschop verklaren die hem - een befaamd asceet - in het Old. Mem. gegeven wordt. Ook in het Mart. Rom. op 19 juli.

20 juli Jozef de Rechtvaardige

Jozef, die Barsabas genoemd werd en de toenaam Justus (rechtvaardige) had, was een leerling van de Heer. In de Hand. van de Ap. 1,24-26 wordt hij genoemd in verband met de loting over de opvolging van de apostel Judas. Hij was dus eigenlijk de titel apostel waardig. Ook in het Mart. Rom. op 20 juli.

21 juli De maagd Praxedes

Praxedes (ook in het Mart. Rom. op 21 juli) heeft waarschijnlijk de later verbouwde titelkerk Santa Prassede op de Esquilijn te Rome gesticht. Volgens de volkomen onhistorische Vita zou ze een zus zijn van Pudentiana (zie 19 mei) en te identificeren met de christin Praxedes die in de Priscillacatacombe bijgezet is.

22 juli Maria Magdalena

Maria Magdalena was een van de vrouwen die met Jezus meetrokken (vgl. Marcus ev. 16,9: 'van zeven demonen bevrijd'). Christus verscheen haar na zijn opstanding op Paasmorgen (Joh. ev. 20,11-18). Er vormden zich rondom haar veel legendes en kunstenaars hebben haar vaak uitgebeeld. Ook in het Mart. Rom. op 22 juli.

23 juli De martelaar Apollinaris

Apollinaris zou de eerste bisschop van Ravenna geweest zijn. Boven zijn graf bij de haven werd in de zesde eeuw een kerk met prachtige mozaïeken gebouwd (de San Apollinare in Classe). In het Mart. Rom. op 20 juli.

24 juli De maagd Christina. Vigilie.

Waarschijnlijk betreft het hier Christina uit St.-Truiden in Belgisch Brabant (tijd onbekend) die vanwege haar geestelijke vervoering de bijnaam 'de wonderbare' kreeg.

-- Het gelegateerde boek is de Summa van Huguicio (Huguccio) van Pisa (gestorven in 1214), die zich vooral met canoniek recht bezighield. Het werk was een befaamd commentaar op het Decretum Gratiani, een verzamelwerk van de monnik Gratianus, dat de grondslag van het kerkelijk recht vormde (ca. 1142) en in de school en wetenschap uitgebreid becommentarieerd werd.

25 juli De apostel Jacobus

De apostel Jacobus, zoon van Zebedeus, en broer van Johannes, was de eerste martelaar van de apostelen. Het feest werd alom bekend, mede omdat het 't begin van de oogsttijd markeerde.

26 juli De martelaar Symphronius. De martelaar Christophorus.

Symphronius: zie 26 aug.

Christophorus (de Christusdrager), martelaar uit Klein-Azië (tijd onbekend), was in de middeleeuwen een van de veertien noodhelpers. Het martelaarschap staat vast: al in 452 werd hem in Chalcedon een kerk gewijd. De legendaire passies hebben het motief van de 'Christusdrager' als kern. In het Mart. Rom. op 25 juli.

27 juli De martelaar Bonus. Translatie van de Drie Koningen.

De martelaar Bonus bleek tot dusver niet te traceren.

Translatie van de Drie Koningen. Volgens een late legende zouden de relieken van de Drie Koningen door Helena, de moeder van keizer Constantijn, in de eerste helft van de vierde eeuw naar Constantinopel gebracht zijn en naderhand in Milaan zijn terechtgekomen. In 1164 vond een plechtige translatie (overbrenging van de relieken) vanuit Milaan naar de dom van Keulen plaats. In Keulen is de herdenking op 24 juli.

28 juli De martelaar Pantaleon

Pantaleon (of Pantaleimon) onderging de marteldood ca. 305 te Nicomedië in Bithynië (Noordwest-Turkije). Hij was arts (met de toepasselijke naam: die met allen compassie heeft) en oefende - evenals Cosmas en Damianus - zijn beroep uit zonder enige vergoeding te vragen. In het Mart. Rom. op 27 juli.

29 juli Felix, Simplicius en anderen

Felix en Simplicius zijn martelaren uit Rome (derde- vierde eeuw) die ook in het Mart. Rom. op 29 juli herdacht worden. Felix werd bijgezet op de naderhand naar hem genoemde begraafplaats aan de Via Portuensis bij de derde mijlsteen, terwijl Simplicius samen met de martelaren Faustinus, Viatrix en Rufus op de begraafplaats van Generosa aan dezelfde weg begraven werd.

30 juli De martelaren Abdon en Sennen

Evenals de op 29 juli herdachte martelaren ondergingen Abdon en Sennen (derde eeuw) de

marteldood in Rome. Ze werden op de begraafplaats van Pontianus aan de Via Portuensis begraven. Ook in het Mart. Rom. op 30 juli.

31 juli Bisschop Germanus

Bisschop Germanus van Auxerre (ca. 378-448) was evenals Martinus van Tours stichter van het gemeenschappelijk kloosterleven in Gallië. Tweemaal ging hij naar Engeland om het pelagianisme te bestrijden. Ook in het mart. Rom. op 31 juli.

AUGUSTUS

1 aug. Sint Petrus' Banden

Evenals het feest van Sint Petrus' Stoel (cathedra) op 18 jan. is dat van Sint Petrus' Banden bij de liturgische hervorming van 1960 uit de kalender geschrapt. De bewuste Kettingen worden in de San Pietro in Vincoli te Rome bewaard.

2 aug. Stephanus, paus en martelaar

Van paus Stephanus (254-257) is bekend dat hij de herdoop officieel verbood. Op deze bepaling uit de vroege Kerk werd later vaak teruggegrepen. Hij werd begraven in de catacombe van Callistus. Ook in het Mart. Rom. op 2 aug.

3 aug. Het vinden van de relieken van Stephanus

In het Mart. Rom. wordt het vinden van de vermeende relieken van de eerste martelaar Stephanus door de priester Lucianus in Jeruzalem op 3 aug. 415 niet herdacht. De relieken werden in 416 door de Spaanse priester Orosius naar het eiland Menorca overgebracht, wat daar tot straatgevechten tussen joden en christenen leidde. In 417 stuurde bisschop Severus van Menorca een nog bewaard gebleven zendbrief rond over een massabekering van de joden op dat eiland.

4 aug. Translatie van Plechelmus

Specifiek Oldenzaals feest: herdenking van de overbrenging van relieken van Plechelmus naar Oldenzaal door bisschop Balderik (954).

5 aug. Koning Oswald

Koning Oswald van Northumbria (ca. 604-642) steunde de verbreiding van het christendom die ca. 600 vanuit Zuid-Engeland ingezet was. Hij vond de dood in de strijd tegen de heidenen. Ook in het Mart. Rom. op 5 aug. Dat Oswald een plaats gekregen heeft in het Old. Mem. heeft met de missionering van onze regio door Angelsaksische missionarissen te maken.

6 aug. Paus Sixtus II en gezellen

Paus Sixtus II werd met een aantal gezellen onder keizer Valerianus (ca. 260) onthoofd en te Rome aan de Via Appia in de catacombe van Callistus bijgezet. In het Mart. Rom. op 7 aug.

7 aug. De martelaren Donatus en Afra

Donatus (vierde eeuw) was de tweede bisschop van Arezzo in Toscane. Grgorius de Grote

roemde zijn intens en krachtig gebed.

De martelares Afra vond de dood in Augsburg. Vanuit een zondig leven had ze zich tot het christendom bekeerd en, als catechumeen nog niet gedoopt, werd ze tijdens de vervolging van Diocletianus aan de vlammen prijsgegeven. Beiden worden ze ook in het Mart. Rom. op 7 aug. herdacht.

8 aug. Cyriacus en gezellen

Deze herdenking lijkt een doublure van die van 16 mrt. en van 20 juni te zijn. In het Mart. Rom. alleen op 8 aug.

9 aug. De martelaar Romanus. Vigilie

Op de begraafplaats van Laurentius (zie 10 aug.) aan de Via Tiburtina werd de martelaar Romanus (ca. 258) bijgezet. Ook in het Mart. Rom. op 9 aug.

10 aug. De martelaar Laurentius, diaken

Onder keizer Valerianus (in 258) werd de diaken Laurentius gemarteld door verbranding op een rooster (ook in het Mart. Rom. op 10 aug.). Hij werd begraven op de naar hem genoemde begraafplaats op de Ager Veranus.

11 aug. De martelaar Tiburtius

Begin vierde eeuw (tijdens de vervolging van Diocletianus) stierf Tiburtius de marteldood en werd hij in de catacombe Ad duas lauros aan de Via Labicana bij de derde mijlsteen vanaf Rome begraven. Paus Damasus (364-382) liet bij het graf een door hem gedicht grafschrift aanbrengen. Ook in het Mart. Rom. op 11 aug.

12 aug. De martelaar Hilarius

Hilarius stierf als martelaar tijdens de Diocletiaanse vervolging (303) te Nicomedia in Bithynië (in het Mart. Rom. op 12 mrt.). Hij maakte deel uit van een groep van zeven martelaren (de priester Mygdon, Eugenius, Maximus, Domna, Mardonius, Smaragdus en Hilarius) van wie er iedere dag één werd gewurgd om de overigen schrik aan te jagen. In het Old. Mem. komen (aansluitend bij het Mart. Rom.) opvallend veel martelaren voor uit de laatste en zeer hevige Diocletiaanse vervolging. Aandacht verdient hier ook het (heilige) getal zeven. Zie ook 15 mei en 10 juli.

13 aug. Hippolytus en andere martelaren

Hippolytus, priester en schrijver, van wie enkele geschriften bewaard gebleven zijn, en een tijdlang leider van een afgesplitste gemeente in Rome, werd samen met paus Pontianus in 235 veroordeeld en naar Sardinië gedeporteerd waar het tot een verzoening tussen hen beiden kwam. Hippolytus werd aan de Via Tiburtina begraven. Op die plek werd in de zestiende eeuw een standbeeld van hem met een uitgebreide inscriptie gevonden. Ook in het Mart. Rom. op 13 aug.

14 aug. De priester Eusebius. Vigilie

(later erbovengeschreven: de belijder Werenfridus)

De priester Eusebius was de stichter van zijn titelkerk op de Esquilijn te Rome. Ook in het Mart. Rom. op 14 aug.

Werenfridus (Werenfried) was een Angelsaksisch missionaris, een van de gezellen van Willibrord. Hij werkte onder meer in West-Friesland en Elst, waar hij ca. 760 stierf en begraven werd. Sedert 1664 bevindt zijn gebeente zich in de jezuitenkerk te Emmerik.

15 aug. Maria Tenhemelopneming

Het feest van Maria Tenhemelopneming heeft een lange traditie en werd door paus Pius XII plechtig gedefiniëerd.

16 aug. Bisschop Arnulphus. Anna, moeder van Maria

Arnulphus, bisschop van Metz in noordoostelijk Frankrijk (gestorven in 640), was raadsman van koning Dagobert van Austrasië. De laatste tien jaar van zijn leven trok hij zich in de eenzaamheid van het Elzasgebergte terug.

Anna, gehuwd met Joachim, was volgens de (niet-bijbelse) overlevering de naam van de moeder van Maria (in het Mart. Rom. op 26 juli).

17 aug. Octaaf van Laurentius

18 aug. De martelaar Agapitus

Te Praeneste (Palestrina) in Latium, in de buurt van Rome onderging Agapitus de marteldood, waarschijnlijk in de vierde eeuw. Ook in het Mart. Rom. op 18 aug.

19 aug. De martelaar Magnus

Evenals Agapitus (18 aug.) was de martelaar Magnus uit Latium afkomstig. In het Mart. Rom. eveneens op 19 aug. De plaatsing op twee achtereenvolgende dagen zal niet toevallig zijn: daardoor valt het meer op dat ze uit dezelfde streek komen. In het Old. Mem. komt een dergelijke clustering meermalen voor.

20 aug. De profeet Samuel en abt Bernardus

De oudtestamentische profeet Samuel wordt ook in het Mart. Rom. op 20 aug. herdacht.

Enkele andere profeten hebben eveneens een plaats in het Old. Mem.

Abt Bernardus van Clairvaux (1090-1153) is een grote figuur uit de middeleeuwen, kloosterhervormer en prediker van de tweede kruistocht, ook in onze streken.

Heiligen na het jaar 1000 komen in het Old. Mem. nauwelijks voor: behalve Bernardus, Thomas Becket van Canterbury (29 dec.; 1170) en Elisabeth van Hongarije (19 nov.; 1231).

21 aug. Privatus en anderen

Bisschop Privatus werd tijdens de invallen van de Vandalen ca. 407 met stokken doodgeslagen. Ook in het Mart. Rom. op 21 aug.

22 aug. De martelaren Timotheus en Symphorianus. Octaaf

De martelaar Timotheus (303, tijdens de vervolging van Diocletianus) werd te Rome op de begraafplaats aan de weg naar Ostia begraven.

Te Autun in Frankrijk onderging de martelaar Symphorianus (derde- vierde eeuw) de marteldood. Toen hij naar de plaats van de terechtstelling geleid werd, moedigde zijn moeder hem vanaf de stadsmuur aan. Beide martelaren ook in het Mart. Rom. op 22 aug.

23 aug. Vigilie

24 aug. De apostel Bartholomeus

De apostel Bartholomeus, waarschijnlijk dezelfde als Nathanaël, verkondigde volgens de overlevering het evangelie in Indië, waar hij ook de marteldood stierf. Ook in het Mart. Rom.

op 24 aug.

25 aug. De martelaar Genesisius

Als griffier van de rechtbank te Arles in de Provence weigerde Genesisius, terwijl hij nog catechumeen was, tegen de christenen op te treden. Hij vluchtte maar werd gevangengenomen en gedood (ca. 303). Zo werd hij gedoopt in zijn bloed. Ook in het Mart. Rom. op 25 aug.

26 aug. De martelaar Symphronius

In het Old. Mem. wordt tweemaal een martelaar Symphronius herdacht, op 26 juli en op 26 aug. Niet uitgesloten is dat het Symphorianus betreft die op 22 aug. herdacht wordt.

27 aug. De martelaar Rufus

Rufus (ook in het Mart. Rom. op 27 aug.) stierf in de derde of vierde eeuw te Capua de marteldood.

28 aug. Bisschop Augustinus

Augustinus, geroemd als de grootste kerkleer van het westen, stierf op 28 aug. 430, terwijl zijn bisschopsstad Hippo Regius (in het tegenwoordige Algerije) door de Vandalen die tijdens de Grote Volksverhuizing tot in Noord-Afrika waren doorgedrongen, belegerd werd. Ook in het Mart. Rom. op 28 aug.

29 aug. De onthoofding van Johannes de Doper

Ook in het Mart. Rom. wordt de onthoofding van Johannes de Doper op 29 aug. herdacht.

30 aug. De martelaren Felix en Adactus

Felix en Adactus behoren tot de talrijke martelaren uit Rome die een plaats in het oudste Mart. Rom. (ook op 30 aug.) gekregen hebben. Ze werden gedood tijdens de vervolging van keizer Diocletianus (ca. 304) en in de catacombe van Commodilla bijgezet.

31 aug. Bisschop Paulinus

Paulinus, bisschop van Trier in de 4de eeuw (een bisdom waarvan meer bisschoppen in het Old. Mem. genoemd worden), verdedigde moedig de katholieke leer tegen de arianen en weigerde op een bijeengeroepen synode Athanasius te veroordelen. Hij werd naar het oosten verbannen en stierf in 358. Ook in het Mart. Rom. op 31 aug.

SEPTEMBER

1 sept. Abt Egidius. De martelaar Priscus

De monnik Egidius leefde in het gebied rond Nîmes in de Provence (zesde- zevende eeuw) en stichtte naderhand een klooster in de Camargue waar een stad nog zijn naam draagt. Priscus stierf in de vierde eeuw de marteldood te Capua ten zuiden van Rome waar hij aan de Via Aquaria begraven werd. Beiden ook in het Mart. Rom. op 1 sept.

2 sept. De martelaar Antoninus

Antoninus leefde in de vierde eeuw in Apamea in Syrië. Hij was steenhouwer en werd door

de heidenen gedood omdat hij heidense beelden zou hebben vernield. In het Mart. Rom. eveneens op 2 sept.

3 sept. De maagd Serapa

Kennelijk heeft hier een verschrijving plaatsgevonden: in plaats van Serapa dient Verena gelezen te worden. De maagd Verena (in het Mart. Rom. op 1 sept., twee dagen eerder) leefde in het begin van de vierde eeuw in Zurzach aan de Rijn in het gebied van Zürich, waar ze zich aan liefdadigheid wijdde. In de legende werd ze met het Thebaanse legioen in verband gebracht (zie 22 sept. Mauritius). De kerk boven haar graf werd een bekend pelgrimsoord en ze werd een van de meest vereerde heiligen van Zwitserland.

4 sept. Rufinus en anderen

Vermoedelijk is Rufinus de martelaar die samen met Valerius (zie Mart. Rom. op 14 juni) bij Soissons in het toenmalige Galia Belgica (Noord-Frankrijk) onthoofd werd (vierde eeuw). Er bestaat een passie met legendaire trekken.

5 sept. Bisschop Victorinus

Victorinus, bisschop van Ptuj (in het toenmalige Pannonië, nu Slovenië), werd onder Diocletianus (ca. 303) gemarteld (zie Mart. Rom. 2 nov.). Hij was een verdienstelijk bijbelverklaarder.

6 sept. De profeet Zacharias

De profeet Zacharias (ook in het Mart. Rom. op 6 sept.) profeteerde de terugkeer van het joodse volk uit de Babylonische ballingschap en de komst van een vredevorst.

7 sept. De martelaar Johannes

Waarschijnlijk is Johannes de martelaar die in de vierde eeuw te Alexandrië in Egypte samen met Cyrus werd onthoofd (zie Mart. Rom. 31 jan.)

8 sept. Maria Geboorte

9 sept. De martelaar Gorgonius

Gorgonius (ook in het Mart. Rom. op 9 sept.) onderging de marteldood te Rome (na 203). Hij werd bijgezet in de catacombe Ad duas lauros (Bij de twee laurierbomen) aan de Via Labicana.

10 sept. De belijder Othger

Evenals bisschop Wiro (zie 8 mei) was diaken Othger (begin 8ste eeuw) begeleider van Plechelmus (zie 15 juli). In het Mart. Rom. is Othger op 6 nov. geplaatst. Het doet bijna komisch aan wanneer de glazenier Jan Schoenaker op zijn Plechelmusraam in de zuidbeuk van de basiliek Otgher als de zwoegende roeier uitbeeldt die de beide bisschoppen Plechelmus en Wiro naar het vastland roeit, terwijl deze alleen maar een minzaam zegenend gebaar maken. Het Old. Mem. noemt Othger overigens geen diaken maar belijder.

11 sept. De martelaren Protus en Hyacinthus

Evenals Gorgonius (9 sept.) lieten Protus en Hyacinthus tijdens de vervolgingen van de eerste eeuwen te Rome het leven. Ze werden in de catacombe van Basilla aan de Via Salaria Vetus bijgezet. Paus Damasus dichtte enkele versregels voor hun grafsteen en liet hun graven

herstellen. Bijna vijftien eeuwen later werd het ongeschonden graf en het verbrande lichaam van Hyacinthus teruggevonden. Ook in het Mart. Rom. op 11 sept.

12 sept. De martelaar Sixtus en anderen

Waarschijnlijk is er sprake van een doublure met 6 aug., waar ook paus Sixtus II (258) herdacht wordt.

13 sept. Bisschop Philippus

Vermoedelijk is hier bisschop Philippus van Gortyna op Kreta (ca. 180) bedoeld (in het Mart. Rom. op 11 apr.).

14 sept. Kruisverheffing. Cornelius en Cyprianus

Kruisverheffing: Op de dag na de wijding van de Verrijzenisbasiliek boven Christus' graf te Jeruzalem wordt het Kruis omhooggeheven en als zegeteken van zijn paasoverwinning vereerd.

Paus Cornelius werd op 14 sept. 258 bijgezet in de crypte van Lucina in de catacombe van Callistus aan de Via Appia te Rome (in het Mart. Rom. op 16 sept.). Hij verzette zich tegen het schisma van Novatianus en nam de afvalligen na gedane boete weer in de gemeente op. Cyprianus, bisschop van Carthago in Noord-Afrika (249-258) stierf als martelaar door het zwaard op 14 sept. 258. Zie ook Mart. Rom. op 14 sept.

15 sept. De martelaar Nicomedes. Octaaf

De martelaar Nicomedes, wiens lichaam op de begraafplaats aan de Via Nomentana te Rome was bijgezet, werd in het begin van de vijfde eeuw door paus Bonifatius I met een grafbasiliek geëerd. Ook in het Mart. Rom. op 15 sept.

16 sept. De maagd Euphemia

Omtrent 305, tijdens de vervolging van keizer Diocletianus, werd te Chalcedon in Bithynië (Noordwest-Turkije) de maagd Euphemia door de proconsul Priscus gefolterd en gedood. Een prachtige preek over haar van Asterius van Amasea is bewaard gebleven. Ook in het Mart. Rom. op 16 sept.

17 sept. Bisschop Lambertus

Lambertus, bisschop van Maastricht (ook in het Mart. Rom. op 17 sept.), trok zich, van zijn zetel verbannen, terug in een klooster te Stavelot in de Ardennen. Na herstel van zijn zetel werd hij ca. 705 door afgunstige lieden vermoord.

18 sept. De martelaar Ferreolus

Ferreolus (ook in het Mart. Rom. op 18 sept.) was militair tribuun te Vienne maar weigerde tijdens een vervolging in de 3de eeuw christenen gevangen te nemen. Na ontsnapt te zijn werd hij weer gegrepen en vervolgens onthoofd.

19 sept. De martelaar Peleus

Tijdens de vervolging van Diocletianus (ca. 305) stierven in Palestina Peleus en Nilus, bisschoppen in Egypte, de marteldood. Met tal van geestelijken werden ze aan de vlammen prijsgegeven. Ook in het Mart. Rom. op 19 sept.

20 sept. Vigilie

21 sept. De apostel Matheus

In het Old. Mem. is de algemeen gangbare feestdag van Math. op 21 sept. overgenomen.

22 sept. Mauritius en gezellen

In Agaunum (St-Maurice in het huidige Zwitserse kanton Valais) stierf de aanvoerder Mauritius samen met andere soldaten van het zogenaamde Thebaanse legioen dat alleen uit christenen zou hebben bestaan, de marteldood (ca. 302). De historiciteit van het verhaal waarvan de oudste versie bij Eucherius van Lyon (tweede helft van de vijfde eeuw) te vinden is, blijft problematisch. In de landen langs de Rijn werden deze martelaren veel vereerd. In het Mart. Rom. eveneens op 22 sept.

23 sept. De maagd Thecla

Volgens de apokriefe en romantiserende Handelingen van Paulus en Thecla was ze leerling en reisgezel van Paulus. Hoewel ze op wonderbare wijze gered werd van de wilde dieren, gaf men haar de eretitel van 'eerste martelares' (een vrouwelijke pendant van Stephanus). Ze werd in de Oude Kerk, ook in het westen, veel vereerd.

24 sept. Ontvangenis van Johannes de Doper

In de liturgische kalender heeft men negen maanden vóór het feest van de geboorte van Johannes de Doper (24 juni) naar analogie van de Annuntiatie (25 mrt) het feest van zijn ontvangenis geplaatst.

25 sept. De martelaar Cleophas

Cleophas (ook in het Mart. Rom. op 25 sept.) is één van de twee Emmausgangers (Luc. ev. 24,18). Over een martelaarschap is overigens niets bekend.

26 sept. De martelaren Cyprianus en Justina

Cyprianus van Antiochië (in het Klein-Aziatische Pisidië) werd volgens een legendarisch verhaal tijdens de vervolging van Diocletianus samen met Justina onthoofd. Hij zou door haar van zijn magische praktijken bekeerd en naderhand bisschop van Antiochië geworden zijn (ook in het Mart. Rom. op 26 sept.).

27 sept. De martelaren Cosmas en Damianus

Cosmas en Damianus (derde eeuw), die te Cyrrhus in het gebied van de Eufraat woonden, oefenden de geneeskunde uit volgens hun christelijke idealen door voor hun diensten geen vergoeding te vragen. Daarom werden ze wel de 'geldlozen' genoemd. Er heeft een kleine verschuiving plaatsgevonden: in het Mart. Rom. worden ze op 26 sept. herdacht.

28 sept. Bisschop Exsuperius

Exsuperius, wiens dood na 411 valt, was bisschop van Toulouse. Zijn herdenking in het Old. Mem. is conform die in het Mart. Rom.

29 sept. De aartsengel Michaël

Vanouds werd de aartsengel Michaël op 29 sept. vereerd. Vooral in de middeleeuwen werden hem veel kerken en kapellen gewijd die vaak op heuvels gebouwd werden: hij was immers een engel hoog in de hemel. Men kende hem een rol toe als zielenweger bij het oordeel na de dood.

30 sept. De priester Hieronymus

Hieronymus (ca. 345-420) is een van de vier kerkleraren uit de Oude kerk van het westen, een eenvoudig priester maar groot geleerde, naast de bisschoppen Augustinus (28 aug.) en Ambrosius (4 apr.) en paus Gregorius de Grote (12 mrt). Hij was bekend als de ascetisch levende kluizenaar van Bethlehem die de Vulgaat (de officiële Latijnse bijbelvertaling) vervaardigde en tal van bijbelcommentaren schreef. Ook in het Mart. Rom. op 30 sept.

OKTOBER

1 okt. Bisschop Remigius en anderen

Remigius is bekend als de bisschop van Reims die koning Clovis gedoopt heeft (496), een historische gebeurtenis met niet geringe consequenties voor de geschiedenis van West-Europa. Omstreeks 530 gestorven, behoort hij tot de reeks van bisschoppen en martelaren uit het tegenwoordige Noord-Frankrijk die een plaats in het Old. Mem. hebben gekregen. In het Mart. Rom. op 13 jan.

2 okt. De martelaar Leodegarius

In het gebied bij het Noord-Franse Arras (Atrecht), waar het plaatsje Saint-Léger zijn naam draagt, werd Leodegarius (gestorven ca. 680) op last van de hofmeier Theodorik blind gemaakt en gedood. Ook in het Mart. Rom. op 2 okt.

3 okt. De twee Ewalden

De twee Ewalden ('de zwarte' en 'de witte') waren priesters uit het gebied van de Angelen die bij de Saksen het evangelie gingen prediken en daar in 695 de marteldood ondergingen. In zijn Kerkgeschiedenis heeft Beda hun dood beschreven. In het Mart. Rom. eveneens op 3 okt.

4 okt. De martelaren Marcus en Marcianus

Er is hier blijkbaar een doublure met de vermelding van de martelaren Marcus en Marcellianus op 18 juni. Marcianus is een verschrijving. Hun marteldood viel ca. 304.

5 okt. Placidus en anderen

De monnik Placidus komt in de Benedictusbiografie van Gregorius de Grote evenals Maurus (15 jan.) als een van Benedictus' eerste leerlingen voor. De gedachtenisdag is conform het Mart. Rom.

6 okt. De martelaar Marcellus

Marcellus (in het Mart. Rom. op 7 dec.) onderging in de derde- vierde eeuw de marteldood in Capua (in Campanië ten zuiden van Rome).

7 okt. Paus Marcus. De martelaren Marcellus en Apuleius

Te Rome stierf in 336 paus Marcus die de titelkerk 'in Pallacinis' had laten bouwen en eveneens een basiliek bij de catacombe van Balbina aan de Via Ardeatina, waar hij ook zelf begraven werd. Ook in het Mart. Rom. op 7 okt.

De martelaren Marcellus en Apuleius .....

8 okt. De hoogbejaarde Symeon

Terwijl in het Mart. Rom. Symeon en Anna, die bij de opdracht van Jezus in de tempel te

Jeruzalem aanwezig waren (vgl. Luc. ev. 2,22-40), samen op 3 febr. worden herdacht, wordt in het Old. Mem. alleen Symeon - naar 8 okt. verschoven - vermeld.

9 okt. Dionysius en gezellen

Van Dionysius wordt vermeld dat hij door de paus naar Gallië gestuurd waar hij de eerste bisschop van Parijs zou zijn geworden en als martelaar stierf samen met de priester Rusticus en de diaken Eleutherius. Ook in het Mart. Rom. op 9 okt.

10 okt. De martelaren Gereon en Victor

De martelaren Gereon, Victor en gezellen (ook in het Mart. Rom. op 11 okt.) werden op het veld St. Mechteren (ad sanctos martyres) bij Keulen onthoofd. Volgens de legende zouden zowel Gereon als Victor (die bijzonder in Xanthen vereerd werd) officier geweest zijn van het Thebaanse legioen (zie Mauritius, 22 sept.). Hun marteldood in de vierde eeuw staat wel vast.

11 okt. De martelaar Probus

Probus (ook in het Mart. Rom. op 11 okt.) stierf de marteldood ca. 303 onder keizer Diocletianus. Het is opvallend dat van de in het Old. Mem. (en eerder in het Mart. Rom.) herdachte martelaren velen hun leven lieten tijdens de laatste, algemene en zeer hevige christenvervolging van Diocletianus. Er zijn goedgedocumenteerde lijdensverhalen die op die periode betrekking hebben naast andere die men gemakshalve hierbij onderbracht.

12 okt. De drieduizend martelaren

Op 12 okt. worden in het Mart. Rom. meer dan drieduizend martelaren en belijders herdacht die leden onder de vervolging van de ariane Vandalenkoning Hunnerik (483). Priesters werden uit hun ambt gezet en de woestijn in gejaagd. De bronnen spreken van duizenden vervolgd.

13 okt. Bisschop Theophilus

Van bisschop Theophilus van Antiochië (ook in het Mart. Rom. op 13 okt.) is onder meer een apologie van het christelijk geloof bewaard gebleven. Hij is omtrent 180 gestorven.

14 okt. Paus Callistus

Na een ballingschap op Sardinië had Callistus als diaken de zorg voor de naar hem genoemde catacombe aan de Via Appia bij Rome. Hij werd paus, stierf als martelaar (230) en werd aan de Via Aurelia bijgezet op de begraafplaats van Calepodius. Ook in het Mart. Rom. op 14 okt.

15 okt. De 300 martelaren

De 300 martelaren zijn waarschijnlijk de martelaren die in de vierde eeuw in Perzië de marteldood ondergingen en in het Mart. Rom. op 9 mei herdacht worden (daar is sprake van 310 martelaren).

16 okt. De belijder Gallus

Gallus (ca. 550-640), priester en monnik, trok samen met Columbanus vanuit het klooster Bangor in Ierland naar de Elzas en verder naar het gebied van Arbon aan de Bodensee. Het bekende klooster Sankt Gallen is naar hem genoemd. Ook in het Mart. Rom. op 16 okt.

17 okt. Bisschop Florentius

Florentius (ook in het Mart. Rom. op 17 okt.) was omstreeks 500 bisschop van Arausium (Orange) in de Provence.

18 okt. De evangelist Lucas

De evangelist Lucas (ook in het Mart. Rom. op 18 okt.) zou uit Antiochië afkomstig zijn en het beroep van arts hebben uitgeoefend. Hij vergezelde Paulus op zijn missiereizen waarvan hij verslag deed in de Handelingen van de Apostelen die deel uitmaken van het Nieuwe Testament.

19 okt. De martelaar Lucius

Lucius (ook in het Mart. Rom. op 19 okt.) maakte deel uit van een groep van drie martelaren uit de tweede eeuw. Ze spraken hun afkeuring uit over een geval van ontucht en verzetten zich tegen een onrechtvaardig rechterlijk vonnis. Onder keizer Antoninus Pius (138-161) werden ze door de prefect Lollius Urbicus veroordeeld.

20 okt. De martelaar Maximus

.....

21 okt. De elfduizend maagden

Ook in het Mart. Rom. worden op 21 okt. de maagden herdacht die bij Keulen hun leven voor Christus zouden hebben gegeven. Daar werd later een basiliek gebouwd ter ere van Ursula die als hun leidster werd beschouwd.

22 okt. Bisschop Severus

Severus, bisschop van Trier in de vijfde eeuw, roeide in Brittannië als gezelschap van Germanus van Auxerre de pelagiaanse dwalingen uit en verkondigde het evangelie onder de Germanen (in het Mart. Rom. op 15 okt.).

23 okt. Bisschop Severinus

Severinus (ook in het Mart. Rom. op 23 okt.) was tegen het eind van de vierde eeuw bisschop van Keulen.

24 okt. De martelaar Felix

..... (vgl. ook 6 nov.).

25 okt. De martelaren Crispinus en Crispinianus

Crispinus en Crispinianus stierven in de derde eeuw te Soissons in Gallië de marteldood (ook in het Mart. Rom. op 25 okt.).

26 okt. Bisschop Amandus

Amandus (vierde eeuw) was de eerste bisschop van Straatsburg (ook in het Mart. Rom. op 26 okt.).

27 okt. Chrysanthus en Daria

Chrysanthus en Daria (in het Mart. Rom. op 25 okt.) ondergingen in de derde- vierde eeuw te Rome de marteldood en werden op de begraafplaats van Thraso aan de Via Salaria bijgezet.

Op hun graf is in de tweede helft van de vierde eeuw een epigram van paus Damasus aangebracht.

28 okt. De apostelen Simon en Thaddeus

De apostelen Simon (ook de Kananeeër of de IJveraar genoemd) en Judas (met de toenaam Thaddeus) worden in het Mart. Rom. eveneens op 28 okt. herdacht. Ze zijn de kerkpatronen van de parochie Ootmarsum.

29 okt. Bisschop Narcissus

Volgens een oude overlevering was Narcissus bisschop van Jeruzalem in de tweede helft van de tweede eeuw. Hij sloot zich aan bij de richtlijn van paus Victor om Pasen niet - zoals de joden - op een vaste datum te vieren maar op een zondag met wisselende datum (ook in het Mart. Rom. op 29 okt.).

30 okt. Bisschop Germanus

Germanus, bisschop van Capua, wordt genoemd in Gregorius' levensbeschrijving van Benedictus, die in een visioen Germanus' ziel naar de hemel zag opstijgen (ook in Mart. Rom. op 30 okt.). We constateren dat enkele heiligen die in de Dialogen van Gregorius de Grote genoemd worden, via het Mart. Rom. een plaats in het Old. Mem. hebben gekregen.

31 okt. Bisschop Quintinus. Vigilie

In het Mart. Rom. (ook op 31 okt.) wordt Quintinus niet bisschop maar martelaar genoemd (zie ook Old. Mem. 1 apr.). Hij stierf de marteldood onder keizer Maximianus (286-305) bij het naar hem genoemde Saint-Quentin in Noord-Gallië.

NOVEMBER

1 nov. Allerheiligen. De martelaar Caesarius

Caesarius (ook in het Mart. Rom. op 1 nov.) onderging de marteldood te Terracina aan de kust van Latium (ten zuiden van Rome).

2 nov. Allerzielen. Eustachius en gezellen.

Eustachius (in het Mart. Rom. op 20 sept.) is een martelaar uit Rome, wiens naam in ere gehouden wordt in het oude gasthuis van die stad.

3 nov. Bisschop Hubertus

Hubertus (in het Mart. Rom. op 6 nov.) (ca. 655-727) was als bisschop van Tongeren en Maastricht leerling en opvolger van Lambertus. Hij verbreidde het geloof in Limburg, Brabant en de Ardennen.

4 nov. Bisschop Amantius

Amantius (ook in het Mart. Rom. op 4 nov.), die in de vijfde eeuw leefde, was volgens de overlevering de eerste bisschop van de stad Rodez in Aquitanië. In het Old. Mem. zijn opmerkelijk veel bisschoppen uit de vroege kersteningsperiode van het Gallisch en Frankisch gebied opgenomen.

5 nov. De profeet Zacharias

Een van de doublures in het Old. Mem. Zie 8 sept.

6 nov. De martelaar Felix. De belijder Leonardus

Felix, bisschop van Thibiuca in Numidië (Noord-Afrika), werd in 303 in Carthago ter dood veroordeeld, omdat hij geweigerd had de heilige boeken af te geven.

De kluizenaar Leonardus (zesde eeuw) woonde bij Limoges, waar het tegenwoordige Saint-Léonard naar hem genoemd is. Zijn late Vita is met wonderverhalen en andere legendaire trekken opgesmukt. Beiden ook in het Mart. Rom. op 6 nov.

7 nov. Bisschop Willibrordus

Geboren in het Angelsaksische Northumbrië (ca. 650), begaf Willibrordus zich in 690 naar het vasteland. Nadat Pippijn hem het land van de Friezen als missiegebied had toegewezen, werd hij in 695 door de paus tot aartsbisschop van de Friezen gewijd. Willibrordus (ook in het Mart. Rom. op 7 nov.) overleed op 7 nov. 739 te Echternach.

8 nov. De vier gekroonden

Tijdens de vervolging van Diocletianus (ca. 305) weigerden vier marmerbewerkers bij Sirmium in Pannonië (het tegenwoordige Kroatië) een beeld van de god Aesculapius te maken. Spoedig na hun marteldood bloeide hun verering op waarbij de bouw van een basiliek genaamd De vier gekroonden op de Caeliusheuvel te Rome een stimulans vormde. Er worden niet vier maar vijf namen genoemd: Sympronianus, Claudius, Nicostratus, Castorius en Simplicius. Ook in het Mart. Rom. op 8 nov.

9 nov. De martelaar Theodorus

Anders dan in het oosten werd de martelaar Theodorus van Euchaita (in het noorden van Klein-Azië) in het westen op 9 nov. herdacht. Theodorus, ook de Soldaat of de Recruit genoemd, diende volgens de overlevering in het leger van keizer Maximianus. Nadat hij een heidense tempel in brand gestoken had, werd hij gefolterd en vervolgens zelf aan de vlammen prijsgegeven (306). Als soldatenheilige werd hij spoedig bij het volk populair. In de kunst beeldde men hem meestal af als een Romeins officier met schild en lans, zoals in een mozaïek in de San Teodoro te Rome.

10 nov. De martelaar Modestus

Met deze Modestus zal de gezel en leermeester van de martelaar Vitus bedoeld zijn. Zie 15 juni (de martelaren Vitus en Modestus).

11 nov. Bisschop Martinus

Martinus, ca. 316 geboren in Pannonië (Hongarije), nam als jongeman dienst in het Romeinse leger. In die tijd schonk hij volgens een beroemd verhaal bij de stadspoort van Amiens de helft van zijn mantel aan een arme bedelaar. Later bekeerde hij zich radicaal. Martinus vestigde zich als kluizenaar bij Ligugé, stichtte een klooster en werd de eerste monnik-bisschop in Gallië (van Tours, 371-397). Veelgelezen levensbeschrijvingen en zijn status als rijksheilige onder de Frankische koningen hebben hem in de middeleeuwen bijzonder populair gemaakt. Op zijn feestdag werden vaak pacht en andere afdrachten betaald, zoals ook uit stukken van het Sint-Plechelmuskapittel blijkt.

12 nov. De belijder Lebuïnus

Lebuïnus, een Angelsaksisch missionaris, verkondigde het geloof in de streek langs de IJssel, met name in Deventer. Omstreeks 780 is hij gestorven.

13 nov. Bisschop Briccius

Briccius, leerling van Martinus van Tours (zie 11 nov.), volgde hem als bisschop op (397-444). In het Mart. Rom. - en zodoende ook in het Old. Mem. - is hij bewust bij zijn grote voorganger geplaatst.

14 nov. De martelaar Clemens

Clemens, een neef van keizer Domitianus, was als Romeins senator en consul (in het jaar 95), een man van aanzien in Rome. Wegens het belijden van het christelijk geloof werd hij evenwel door de keizer veroordeeld en terechtgesteld. Hij moet niet geïdentificeerd worden met Clemens I (zie 23 nov.) die in die tijd bisschop van Rome was.

15 nov. De belijder Othmarus

Abt Othmarus (in het Mart. Rom. op 16 nov.) liet op de plaats bij de Bodensee waar de monnik Gallus (zie 16 okt.) een cel gesticht had, een klein ziekenhuis voor melaatsen bouwen en een klooster waar men volgens de Regel van Benedictus leefde. In 759 stierf hij in ballingschap.

16 nov. Bisschop Eucharius

Bisschop Eucharius (gewoonlijk Eucherius genoemd) beoefende eerst het ascetisch leven op het eiland Lerinum (Lérins) voor de kust van de Provence. Later werd hij bisschop van Lyon. Hij beschreef onder meer het lijden en sterven van talrijke martelaren. Ook in het Mart. Rom. op 16 nov.

-- De schenking van deken Henricus van Vollenho (op zijn gedachtenisdag moesten uit de kotte Duvendal in De Lutte anderhalf vaatje boter en een gans aan het Kapittel gegeven worden) heeft geen parallel in het Old. Cal. Daarbij werd naderhand genoteerd dat een vaatje 16 kop van 3 pond (48 pond) bevatte. De Sint Maartensgans was vroeger een begrip.

We noteren hier enkele andere bijzonder afdrachten. Ook het kwart wijn dat de koster op 23 juli kreeg voor het aansteken van de kaars bij de diensten ter ere van het Sacrament valt buiten het gewone stramien.

Een specifieke bestemming had eveneens de goudgulden die door een fundatie van kanunnik Ludolphus ten Toerne jaarlijks ter beschikking kwam (10 mei): De administrateur van het Kapittel moest hiervan schoenen voor de armen bekostigen. Meermalen (bijv. op 35 apr.) vinden we de bepaling dat een mud rogge als gebakken broden moest worden uitgedeeld. Dat zal via de eigen bakkerij van het Kapittel gegaan zijn. Dat verder van een kwart van de tiende van Unlande bij Oldenzaal tussen Sint Maarten en Kerstmis een beker van blank hout (crathera alba) in het huis van Thijs moest worden overhandigd (24 mei), zal wel voornamelijk symbolische betekenis gehad hebben.

17 nov. Bisschop Dionysius

Enkele fragmenten van de brieven van bisschop Dionysius van Alexandrië (derde eeuw) zijn bewaard gebleven. Hij was een ontwikkeld man (zie Mart. Rom. op 8 apr.).

18 nov. De jonge Romanus. Octaaf van Martinus.

Tijdens de vervolging van Diocletianus (303) onderging de diaken Romanus van de kerkgemeenschap van Caesarea de marteldood in Antiochië in Syrië. Hij had hen die de

afgoden wilden vereren tot verzet oproepen. Nadat hij gefolterd was en hem zijn tong was afgesneden, werd hij in de gevangenis met een touw gewurgd. Ook in het Mart. Rom. op 18 nov.

19 nov. De maagd Elisabeth

Elisabeth van Hongarije (Mart. Rom. 17 nov.) huwde met landgraaf Lodewijk van Thüringen maar werd spoedig weduwe. Ze werd bekend door haar liefdadigheid jegens de armen en haar zorg voor de zieken. Ze stierf in 1231 en is daarmee de laatste heilige die in het Old. Mem. is opgenomen.

20 nov. Paus Pontianus

In het Mart. Rom. wordt Pontianus op 13 aug. samen met Hippolytus herdacht. In het Old. Mem. lezen we op 13 aug.: 'Hippolytus en andere martelaren.' Hippolytus leidde te Rome een tijdlang te Rome een schismatieke groepering, toen Pontianus paus was (230-235). Toen zowel Pontianus als Hippolytus naar Sardinië verbannen werden om daar dwangarbeid in de mijnen te verrichten, kwam het waarschijnlijk tot een verzoening. Pontianus, in zijn ballingsoord gestorven, werd in de Callistuscatombe bijgezet.

21 nov. De martelaar Rufus

Als er geen sprake is van een doublure met de op 27 aug. herdachte martelaar Rufus (die blijkens het Mart. Rom. in Capua de marteldood onderging), zal het hier de martelaar Rufus uit Rome betreffen die in de derde- vierde eeuw gemarteld werd. In het Mart. Rom. samen met enkele anderen op 29 juli.

22 nov. De maagd Caecilia

Caecilia (ook in het Mart. Rom. op 22 nov.) zou in de tweede of derde eeuw te Rome als martelares gestorven en aanvankelijk in de Callistuscatombe begraven zijn. De passie (einde vijfde eeuw) is evenwel apocrief. Sedert het einde van de middeleeuwen werd Caecilia beschouwd als de patrones van de kerkmuziek. Ze wordt dikwijls met een orgel afgebeeld.

23 nov. Paus Clemens

Clemens, de vierde bisschop van Rome, zou volgens de traditie van 92 tot 101 paus geweest zijn. Namens de gemeente van Rome schreef hij een bewaard gebleven brief aan de gemeente van Corinthe naar aanleiding van onenigheid aldaar. Ook in het Mart. Rom. op 23 nov.

24 nov. De martelaar Chrysogonus

Chrysogonus (ook in het Mart. Rom. op 24 nov.) onderging in het begin van de vierde eeuw de marteldood te Aquilea in het gebied van Venetië. In Rome werd een kerk naar hem genoemd.

25 nov. De maagd Catharina

Catharina, die in Alexandrië in Egypte de marteldood zou hebben ondergaan, wordt ook in het Mart. Rom. op 25 nov. herdacht. Haar historische persoon is ongrijpbaar. We beschikken alleen over een legendaire passie. Ook haar bijzetting in het Catharinaklooster in de Sinä is legendair.

26 nov. Paus Linus

Volgens de traditie is Linus de tweede bisschop van Rome, opvolger van Petrus. In het Mart. Rom. wordt hij op 23 sept. herdacht.

27 nov. De martelaar Agricola

Agricola werd ten tijde van Diocletianus (304) in Bologna gemarteld. Ambrosius verhaalt hoe eerst zijn dienaar Vitalis werd geslagen en gefolterd en Agricola vervolgens werd gekruisigd.

28 nov. De martelaar Mansuetus

Mansuetus, bisschop van Uruci in Noord-Afrika (ca. 453-460), werd onder Genserik, de ariaanse koning van de Vandalen, met gloeiende platen verbrand. Ook in het Mart. Rom. op 28 nov.

29 nov. Bisschop Radbodus. Vigilie

Radbodus (Radboud; ca. 850-917) werd in 899 bisschop van Utrecht, moest evenwel een jaar later voor de Noormannen naar Deventer vluchten waar hij tot zijn dood (op 29 nov. te Ootmarsum) resideerde. Zijn naam is in 1612 door Rovenius in het Old. Mem. ingeschreven.

30 nov. De apostel Andreas

De apostel Andreas, broer van Petrus, wordt ook in het Mart. Rom. op 30 nov. herdacht. Zie ook de opmerkingen naar aanleiding van de translatie van Andreas (9 mei).

DECEMBER

1 dec. Bisschop Pelagius

Pelagius zou in Istrië onder keizer Numerianus onthoofd zijn (283). In het Mart. Rom. wordt hij op 28 aug. herdacht. In 904 werd zijn gebeente naar Konstanz overgebracht vanwaar zijn cultus zich spoedig naar het noorden verbreidde.

2 dec. De martelaren Verus en Securus

Verus en Secundus komen niet in het Mart. Rom. voor, ook niet afzonderlijk.

3 dec. De martelaar Claudius

Claudius is een van de zogenaamde Vier Gekroonden, een groep martelaren die volgens een legendarisch verhaal ca. 305 in Pannonië de dood vonden (zie 8 nov.).

4 dec. De maagd Barbara

Barbara (ook in het Mart. Rom. op 4 dec.) was volgens de onhistorische legende martelares te Nicomedia bij de Bosporus. Ze zou in een toren opgesloten en door haar eigen vader - onthoofd zijn. Haar cultus breidde zich ook in het westen sterk uit.

5 dec. De martelaar Dalmatius

Dalmatius, bisschop van Pedona (Rodez in Aquitanië), werd door zijn tijdgenoot Gregorius van Tours om zijn vrijgevigheid geprezen. Hij stierf ca. 580. In het Mart. Rom. op 13 nov.

6 dec. Bisschop Nicolaas

Nicolaas zou in de eerste helft van de vierde eeuw bisschop van Myra (havenstad in het

zuidwesten van Turkije) zijn geweest. In het legendaire verhaal over zijn leven komen verschillende verhalen over redding en goede gaven voor. In 1087 werd zijn gebeente overgebracht naar Bari in Zuid-Italië. Ook in het Mart. Rom. op 6 dec.

--In de Acta Rovenii lezen we het volgende: `Tegen Sinterklaas kiezen de meesters een arme scholier uit als kinderbisschop. Eén van de kanunniken moet hem voorzien van een toog, laarzen en schoenen. Ook moet hij aan ieder van de beide kapelaans en aan de koster van de kinderbisschop een paar schoenen geven.'

7 dec. Octaaf

8 dec. Ontvangenis van Maria

9 dec. Abt Cyprianus

Cyprianus, in de zesde eeuw abt in het klooster van Genouillac bij Périgueux, was bekend om zijn zorg voor de zieken. Ook in het Mart. Rom. op 9 dec.

10 dec. De maagd Eulalia

Eulalia, maagd en martelares (ook in het Mart. Rom. op 10 dec.) offerde te Mérida in Portugal tijdens de Diocletiaanse vervolging (304) op jeugdige leeftijd haar leven.

11 dec. Paus Damasus

Damasus, bisschop van Rome van 366-384, had grote zorg voor de martelaarsgraven in de catacomben. Hij dichtte daarvoor tal van opschriften. Ook gaf hij Hieronymus opdracht de oude Latijnse bijbelvertaling te herzien. Ook in het Mart. Rom. op 11 dec.

13 dec. De maagd Lucia

Lucia (ook in het Mart. Rom. op 13 dec.) onderging volgens de overlevering tijdens de vervolging van Diocletianus (ca. 304-305) te Syracuse op het eiland Sicilië de marteldood.

14 dec. De martelaar Isidorus

Isidorus onderging tijdens de vervolging van keizer Decius (ca. 250) de marteldood te Alexandrië in Egypte. Hij maakte deel uit van een groep van vier martelaren. Van hen werden Heron, Ateus en Isidorus aan de vlammen prijsgegeven, terwijl de twaalfjarige jongen Dioscurus na geseling in stukken gescheurd werd. Ook in het Mart. Rom. op 14 dec.

15 dec. De martelaar Valerianus

Valerianus, bisschop van Avensanen in Noord-Afrika, kreeg omtrent 460, meer dan 80 jaar oud, tijdens de vervolging door de ariaanse koning Genserik het bevel de heilige vaten van de Kerk over te dragen. Na weigering werd hij buiten de stad gejaagd. Niemand mocht hem onderdak bieden. Ook in het Mart. Rom. op 15 dec.

16 dec. Ananias, Azarias en Misaël

Ananias, Azarias en Misaël zijn bekend als de drie jongelingen die door de Babylonische koning Nabuchodonosor in de vuuroven geworpen werden (vijfde eeuw v. Chr.). Zie Daniël 1,7: drie gezellen van Daniël.

17 dec. De martelaar Lazarus

Waarschijnlijk wordt hier de monnik Lazarus uit Constantinopel bedoeld die in het Mart.

Rom. op 17 nov. herdacht wordt. Hij was een bekwaam iconenschilder. Tijdens de beeldenstrijd weigerde hij zijn werken te vernietigen waarop hij op bevel van de iconoclastenkeizer Theophilus afgrijpselijk gefolterd werd. Hij stierf omstreeks 867.

18 dec. Bisschop Cantianus

Bij de opmerking die Geerdink hierbij maakt (p.118) past een kanttekening ('Een H. Cantianus, bisschop, komt in het Mart. Rom. niet voor. Wel staat op dezen dag een H. Gratianus, bisschop'). In feite gaat het hier om Catianus (of Gatianus) die ook in het Mart. Rom. op 18 dec. vermeld wordt en als de eerste bisschop van Tours geldt (249-301), ruim een eeuw voor Martinus. Hij zou vanuit Rome naar Tours zijn gezonden en in die stad begraven.

--De bisschoppen van Tours zijn ook verder nadrukkelijk in het Old. Mem. vertegenwoordigd (zie Martinus 11 nov.; Briccius 13 nov.; Perpetuus 30 dec.). De munten uit Tours (grossi Turonenses) worden ook in het Old. Mem. als betaalmiddel genoemd (17 apr.).

19 dec. De martelaar Nemesius

Zie ook bij 20 febr.

20 dec. Vigilie

21 dec. De apostel Thomas

De apostel Thomas, ook Didymus geheten, zou bij de Parthen hebben gepreekt en volgens een wijdverbreide traditie ook in Voor-Indië. Hem werd onder meer het in het Koptisch bewaard gebleven Thomasevangelie toegeschreven. Zie 3 juli (translatie van de relieken).

22 dec. De dertig martelaren

In het Mart. Rom. hebben de dertig martelaren eveneens hun gedenkdag op 22 dec. Volgens de traditie werden ze allen te Rome op één en dezelfde dag op de begraafplaats Ad duas lauros (Bij de twee laurierbomen) aan de Via Labicana bijgezet.

23 dec. De twintig martelaren

Het betreft hier de twintig martelaren uit Hippo Regius in Numidië (het huidige Algerije, vierde eeuw) die bekend zijn omdat Augustinus erover spreekt en die in het Mart. Rom. op 15 nov. herdacht worden. Met name genoemd worden alleen bisschop Fidentianus, Valeria en Victoria. Dat op 22 en 23 dec. in het Old. Mem. naamloze groepen martelaren geplaatst zijn heeft wel met het in het Old. Mem. meermalen voorkomende verschijnsel van clustering te maken.

-- Zie ook 6 juni (doublure).

24 dec. Vigilie voor Kerstmis

25 dec. Geboorte van Christus

26 dec. Stephanus, de eerste martelaar

Zie ook 3 aug.: Het vinden van Stephanus' relieken.

27 dec. Johannes de evangelist

Ander Johannesfeest in het Old. Mem.: Johannes voor de Latijnse poort (6 mei).

28 mei Onnozele kinderen

In de Acta Rovenii staat het gebruik vermeld op deze dag de schoolkinderen te onthalen: `Ook is het gebruikelijk op Onnozele kinderen de kinderen te trakteren op een vat bier, een brood en schouderham. Daarmee kunnen ze zich samen met de meesters in feeststemming amuseren - maar niet al te uitgelaten.'

29 dec. De martelaar Thomas

Thomas Becket (1118-1170), sinds 1162 aartsbisschop van Canterbury, raakte in conflict met de Engelse koning Hendrik II over de koninklijke privileges op kerkelijk gebied. Op 29 dec.

1170 werd Thomas tijdens de Vespers vermoord. Weldra gold hij als martelaar voor de vrijheid van de Kerk en al in 1173 werd hij gecanoniseerd. Canterbury werd in de middeleeuwen een drukbezocht pelgrimsoord. Naast Bernardus van Clairvaux (zie 20 aug.) en Elisabeth van Hongarije (zie 19 nov.) is Thomas één van de drie heiligen na het jaar 1000, die in het Old. Mem. zijn opgenomen.

30 dec. Bisschop Perpetuus

Bisschop Perpetuus van Tours (ca. 461-491) bouwde de basiliek van Martinus in die stad die het oude oratorium moest vervangen en bevorderde de heiligenverering door de bouw van tal van kerken. Zelf werd hij in de Karolingische tijd veel vereerd. Ook in het Mart. Rom. op 30 dec.

31 dec. Paus Silvester

Paus Silvester (314-335) was tijdgenoot van keizer Constantijn die de Kerk door het Edict van Milaan haar vrijheid schonk. De legende waarin Silvester tendentius met de bekering en doop van Constantijn in verband wordt gebracht, ontstond eerst in de vijfde eeuw.

Laatste wijziging: wo.29 april '09; GG